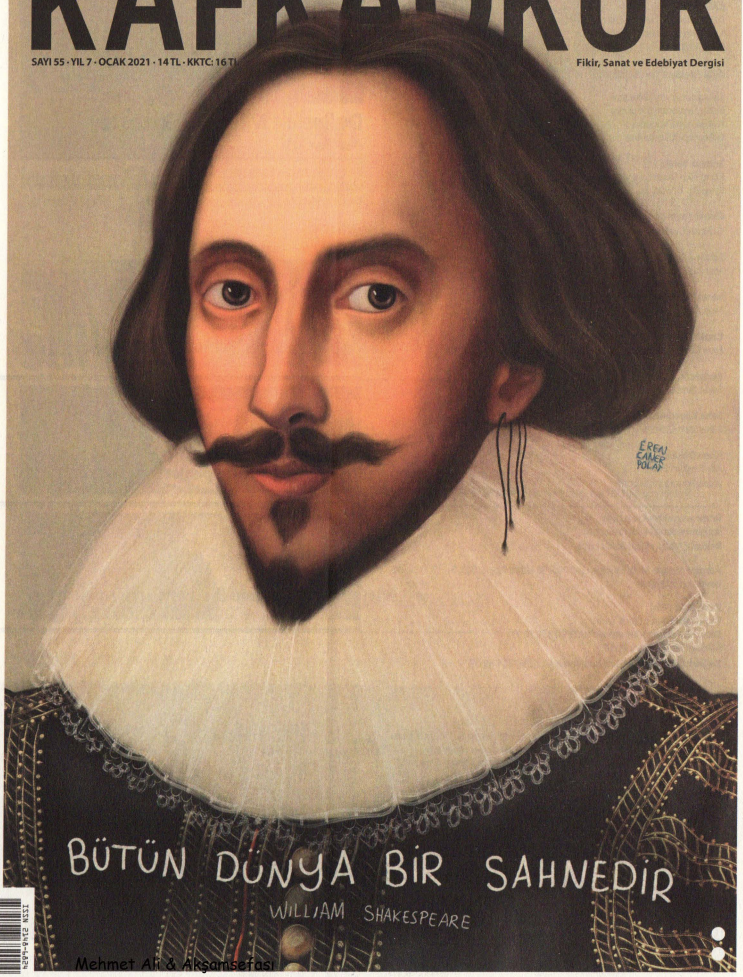
ben edebiyattan ibaretim

KAFKAOKUR

SAYI 55 · YIL 7 · OCAK 2021 · 14 TL · KKTC: 16 TL

Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Mehmet Ali & Akşamsefası

konu:

KAFKAOKUR
Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi
"... ben edebiyattan ibaretim."
Franz Kafka

Aylık Edebiyat Dergisi | Sayı 55 - 14 TL | KKTC: 16 TL

instagram.com/kafkaokur
instagram.com/konukitap
twitter.com/konudergi
twitter.com/konukitap

İmtiyaz Sahibi
Konu Fikir Sanat Edebiyat Yapım ve Dağıtım
İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.

Genel Yayın Yönetmeni
Gökhan Demir

Editör / Son Okuma
Merve Özdolap

Sanat Yönetmeni
Yeliz Akın

Kapak Çizeri / Genel Koordinatör
Eren Caner Polat

Redaktör
Sezin Şimşek

Saha Koordinatörü
Süleyman Özkara

Konu Dükkân
Aslı Coşkun Demir
www.konudukkan.com

Web: www.kafkaokur.com
İletişim: editor@kafkaokur.com
Reklam: reklam@kafkaokur.com

Adres: Firuzağa Mah. Hayriye Cad. No.: 18 Mayıs Apt. K: 3 D: 5
Beyoğlu / İstanbul

ISSN: 2148-6824
Yayın Türü: Yerel, Süreli Yayın
Baskı: İleri Basım Matbaacılık Tel: (212) 454 35 10
Matbaa Sertifika No.: 41157
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. (216) 354 39 09

Yazarlar
Okan Çil • Soner Sert • Gonca Özmen • Deniz Barut • Yağmur Arat
Atakan Çelik • Birsel Kılınçcı • Ezgi Ayvalı • Hazal Şahin • Sinem Sal • Nazlı Başaran
Cihat Duman • Zeynep Dilara • Zehra Çelenk • Artemis Günebakanlı
Canan Sancak • Erhan İdiz • İpek Atcan • Müjdat Ataman • Sinem Taşyaran
Nazlı Demet Uyanık • Naile Dire • Aysu Altaş

İllüstrasyon, Fotoğraf, Kolaj, Poster
Eren Caner Polat • Cansu Akın • Gülşah Minsin • Hande Koçhan
Gamze Enginer Dizdar • Serkan Yolcu • Merve Yiğit
Ayşe Kübra Erdem • Günseli Sepici • Uğur Acil • Simay Yaman
Oya Başkaya • Başak Arslan • Başak Durlanık

©Her hakkı saklıdır.
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonlar elektronik ortamlar da dâhil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

18

Delişelim Mi?
Atakan Çelik

Delişmek: Yılmaz Erdoğan sözlüğünden hayatıma giren bir kelime daha...

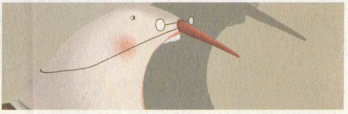
25

Güzeşte
Nazlı Başaran

Ey sevgilim!
Gönlümün harabelerinde ne gezersin?...

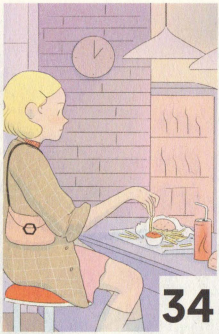
konu:KİTAP

Tüm kitabevlerinde ve online kitap satış sitelerinde

30 **İddialı Renkler**
Zehra Çelenk

Ben hiç evlenmedim. Bunu her söylediğimde biri atılıp "E, olur Nazife. Sen daha...

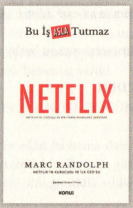
34 **Ay Işığı Sonatı**
Canan Sancak

8.45, perşembe. İkinci ışıklardan karşıya geçiyor. Saçları küt...

38 **Renklerini Soldurduğumuz Çocuklar** Müjdat Ataman
Ahlak en iyi siyaset midir?...

40 **Empati Yoksunluğunun Temeli** Sinem Taşyaran
Auschwitz, tarih boyunca milyonlarca insanın katledildiği örneklerden yalnızca bir tanesi. Üzerine ne kadar söz söylersek...

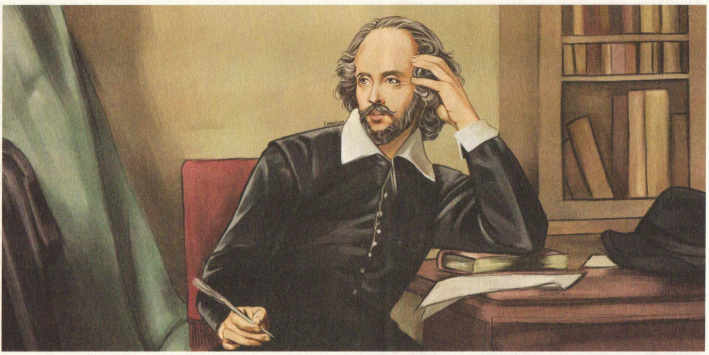
45 **Akaryıldızların Harikulade Fantazyası** Naile Dire
[Don Juan, bana bir esrar sar...

Cansu Akın

Okan Çil

BÜTÜN DÜNYA BİR SAHNEDİR

"Şiddetle başlayan hazlar, şiddetle son bulurlar,
Ölümleri olur zaferleri,
Öpüşürken yok olan ateşle barut gibi."

Bugüne kadar binlerce yazar, şair on binlerce eser kaleme aldı. Bunların büyük bir çoğunluğundan hiç haberimiz olmadı. Haberdar olduklarımızın hepsini okumaya da ömrümüz yetmeyecek. Ancak içlerinde öyle ustalar vardır ki yazdıkları yüzyılları aşarak türlü zorluğa rağmen okunmaya, izlenmeye hâlâ devam etmektedir ve sanırım bu listenin en tepesindeki isim William Shakespeare'dir. Yazdığı kırka yakın oyun, yüzü aşkın sone ve yarım kalmış diğer şiirleriyle beraber Shakespeare, bırakalım eskimeyi, her nesilde yeniden doğar, her nesille yeniden büyür.

William Shakespeare ne denli büyük bir şair ve oyun yazarıysa, enteresandır, hayatıyla ilgili o denli az şey bilinir. Hayatıyla alakalı kesinlik kazanan detaylar genelde kilise kayıtlarında yer alan doğum-ölüm tarihlerinden ve resmi birtakım yazışmalardan, notlardan ibarettir. Bunun dışında yaşamındaki temel evreler; dönem kültüründen yola çıkılarak yapılan birtakım varsayımlar, oyunların yaptığı göndermeler ve toplumsal olaylar üzerinden şekillenmektedir.

William Shakespeare aslında o kadar bilinmezdir ki onun gerçekten yaşamadığı dahi iddia edilir. Dönemin büyük oyun yazarlarından Christopher Marlowe'un (1564-1593), ünlü filozof Francis Bacon'ın (1561-1626), William Shakespeare mahlasıyla yazdığı da söylentiler arasındadır. Bu da yetmez gibi onun gizli Müslüman ve esas adının Şeyh Piri olduğu bile savunulur.

Onca bilinmezlik ortasında ben de karanlıkta yürüyerek yazıya başlıyorum.

ARZU ÖLÜMDÜR / ŞİFA İSTEMİYORSA BEDEN

"Bütün dünya bir sahnedir.
Ve bütün erkekler ve kadınlar
sadece birer oyuncu...
Girerler ve çıkarlar.

Bir kişi birçok rolü birden oynar,
bu oyun insanın yedi çağıdır...
İlk rol bebeklik çağıdır,
dadısının kollarında agucuk yaparken..."

16. yüzyıl İngilteresi yoksulluğun ve salgın hastalıkların kol gezdiği bir devirdir.

Stratford İdare Meclisi üyesi olan ve aynı zamanda eldiven üreticiliği yapan John Shakespeare ile soylu bir aileden gelen Mary Shakespeare'in evlilikleri ekonomik yönden her ne kadar ferah olsa da aynı ferahlığı aile hayatlarında bulamazlar. İlk çocukları Joan'la ikinci çocukları Margaret'ı çok küçük yaşlarda kaybetmişlerdir.

Bu durum aileyi ciddi anlamda hüzne boğarken, Mary çok geçmeden yeniden hamile kalır. Bu kez bir erkek doğurur. John, oğlunu vaftiz edilmesi için rahibe götürdüğünde, adını deftere William (Gulielmus olarak da geçer.) olarak kaydettirir. Tarih 26 Nisan 1564'tür.

William'ın doğumu, Shakespeare ailesinde büyük bir mutluluk yaratır ancak bu mutluluk da uzun sürmez. Veba salgını İngiltere'yi kasıp kavurmaya başlamıştır. Öyle ki Stratford'a atla iki günlük mesafede bile çocuklar, yaşlılar patır patır ölürler. Bilindiği üzere ilk kez 14. yüzyıl Fransası'nda ortaya çıkan "Dance of Death" her salgınla beraber yeniden akla gelir. Ölüm o denli kesin ve acımasızdır ki kalan her şey anlamsızlaşır ve bu anlamsızlık yerini bir eğlenceye, akıl tutulmasına bırakır. Her kesimden insan kaçınılmaz olanı kutsayarak ölüme övgüler düzer.

"***Huzur öteki dünyada. Bu dünyada ise haç, dert ve keder dışında hiçbir şey varlığını sürdüremiyor.***" (***II. Richard***)

İnsanlar vebadan korunmak için her yolu denerler: Sokaklarda ateşler yakar, kapı ve pencereleri sıkı sıkıya örterler, ne bir yere gider ne de ziyaretçi kabul ederler. Hâl böyle olunca yaşıtı olan her çocuk gibi William da vaktinin büyük kısmını evde yalıtılmış bir şekilde geçirmeye başlar. Bir yandan büyüklerin anlattığı masallarla hayalden hayale dalar, bir yandan da ne idiği belirsiz, tam da anlamlandıramadığı bir korkuyla yaşamaya çalışır. Dönemin ev hayatındaki enstrüman çalma ve dans etme geleneği düşünülünce Shakespeare ailesinin de karantina günlerinde bu gibi uğraşlarla kendilerini avuttukları tahmin edilebilir.

Öğret bana,
nasıl unutulur düşünmek?
William Shakespeare

1560'lı yıllarda Stratford'da 240 hane, yaklaşık 1.200 insan vardır. Veba salgını her ne kadar İngiltere'yi şöyle bir sarsıp nüfusun üçte birini peşinden sürüklemiş olsa da yaşam her şeye rağmen devam eder. Doğa kendini yeniler, insanlar da para kazanma uğraşıyla rutinlerine gerisin geri dönerler.

Her şeyin yeniden ayağa kalkmasının, hayatın normale dönmesinin en büyük göstergelerinden biri de yeniden organize edilen şenlikler, etkinlikler ve bu etkinliklerdeki tiyatro gösterileridir. Stratford bu duraklardan sadece biridir. Gezici tiyatro toplulukları ve sirkler İngiltere'nin hatta Avrupa'nın dört bir yanına sürekli turneye çıkar ve zor da olsa geçimlerini sağlamaya çalışırlar.

İngiltere'de bunca tiyatro topluluğunun bulunmasının en önemli sebeplerinden biri de Kraliçe Elizabeth'in (1533-1603) tiyatroya duyduğu hayranlıktır. Kraliçe, zaman zaman himayesine aldığı toplulukları maddi anlamda destekleyerek yeni oyunların üretilmesine ve toplulukların varlıklarını sürdürmesine yardımcı olur.

Vebanın etkisini üstünden atmak isteyen halk, özellikle de kadınlar ve çocuklar, Stratford'daki şenliklere yoğun bir katılım gösterir. William'ın tiyatroyla tanışmasının bu şenliklere dayandığı fikri genel kabul görmektedir. Evde öğrendiği dansları, arkadaşlarıyla oynadığı oyunları bir kenarı bırakırsak William'ın tuhaf kostümler giyen ve çeşitli kılıklarla bir hikâyeye hayat veren bu sahne insanlarından etkilendiğini düşünebiliriz.

Ondaki ilk kırılma böylelikle başlar ancak büyük bir oyun yazarı olma yolunda aşması gereken daha çok basamak vardır.

GÜN GECENİN, GECE GÜNÜN KIYAR CANINA

William'ın okul hayatına dair ayrıntılı bir bilgi yok elimizde ancak onun evlerinin yakınındaki ücretsiz bir ilkokula gittiği tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklarda bu okulun *King's New School* olduğu iddia edilir.

Cansu Akın

William ve arkadaşları biraz kaynaşmak, biraz da temel eğitim almak ve dini bilgiler öğrenmek için bu okula başlarlar. Pek tabii böylesi bir kenar mahalle okuluna büyük öğretmenler gelmediğinden verilen eğitimin niteliği de tartışmalıdır. Kayıtlara göre bir tacir olan, duvar saati alım satımıyla uğraşan William Gibbard (Higgs) öğretmen vekilliği yapmaktadır. Latince meraklı olan Higgs; "Boynuz Kitabı" diye tabir edilen alfabeyi, Baş Dua'yı (Lord's Prayer), şeytan kovma duasını ve temel birtakım konuları okutur öğrencilerine.

Buradan sonraysa gramer okuluna başlar William. Gerek ilkokul gerek gramer okulu kiliseye bağlı, kilise bahçesindeki ek bir binada, rahiplerin gözetimi altındadır. Bu nedenle, okula ve işleyişe dair birtakım ayrıntılara kilise kayıtları aracılığıyla ulaşılabildiğinden, William'ın gramer okulundaki hayatına daîr daha çok şeyle karşılaşırız.

Gramer okulu çok zorlu bir okuldur. Öğrencilerin çoğu okulu tamamlayamaz bile. Orayı bitirenlerinse iyi bir iş sahibi olacağına neredeyse kesin gözüyle bakılır.

Sabah altıda başlayan dersler, kahvaltı ve öğle yemeği arası haricinde akşam beş buçuğa kadar katı bir disiplin altında devam eder. Dersler altı gün değil pazar günleri kilisede verilen vaazları da kapsadığı için yedi gün sürer. Din eğitiminin yanında sürekli Latince ezber yapılması en önemli görevlerdendir. İlerleyen yıllardaysa *Cenevre'nin Kutsal Kitabı*'ndan Latinceden İngilizceye, İngilizceden Latinceye yaptıkları çevirilerle sınanır öğrenciler ama William'ın büyülendiği kitap başkadır: Ovidius'un (MÖ 43 - MS 17) *Dönüşümler*'i elinden asla düşmez.

William yaklaşık 15 yaşına kadar bu tempoda eğitim görür. 7 yaşından 15 yaşına dek her gün Latince ezberlemeyi sürdürür. Gösterdiği başarılarla dikkatleri üzerine çeker, şimdiden iyi bir yazar olmanın ilk koşulu olan temel grameri öğrenir ve dilin, kelimenin tılsımlarını hazmeder. Latince yazılmış temel metinlerin hepsi ve cümlelerin ahengi aklında dolaşırken ileride yazacağı o pak İngilizcesini yavaş yavaş ortaya çıkarmaya çabalar.

Her şey yolunda görünür, ta ki ekonomik krizin patlamasına kadar.

BAĞIŞLARIM ÇÜNKÜ AŞK SUÇA İTER SEVENİ

Shakespeare ailesi ekonomik olarak pek zorluk çekmemiştir. Gerek ailevi birikimleri gerek ticari başarıları rahat bir yaşam sürmelerini sağlamıştır. Hatta John, meclis üyeliği görevindeki başarısı nedeniyle 1 Ekim 1568'de Stratford Belediye Başkanı olarak görev yapmaya başlamıştır.

Ancak çok değil birkaç sene sonra her şey beklenmeyecek düzeyde kötüleşir. 1570'lerin ortasında başlayan enflasyon özellikle ticaret hayatını çok kötü etkiler. Belediye başkanlığının yanı sıra eldivencilik yapan John, deri-

"Ama unutma ki bu aşağılık dünyadasın: Çoğu zaman kötülüğü baş tacı edip, İyiliği çılgınlık sayan dünyada."

leri çok pahalıya almak zorunda kalınca hırsızların, fırsatçıların oyuncağı hâline gelir. Bu durumdan kurtulmanın, var olan yaşam standardını sürdürmenin yolunu kayıt dışı ticarette ve tefecilikte bulur. Yasa dışı yün ticaretinde ve tefecilikte uyguladığı haddinden fazla faizler bilinmeyen birtakım nedenlerden dolayı teşhir olunca işler hepten tepetaklak olur. Tudor Dönemi'nin ticari yasaları oldukça katı ve cezaları çok ağırdır.

Tüm bu nedenlerden dolayı Shakespeare ailesinin maddi durumu hepten kötüleşir. Yetmezmiş gibi John'un sosyal ve siyasal itibarı da zedelenir. John'un hem bununla yüzleşmekten çekindiği hem de alacaklılarıyla karşı karşıya gelmek istemediği için meclis toplantılarına hatta kilisedeki pazar ayinlerine bile katılmadığı iddia edilir. Bu sebeple mecliste işleri de sarpa sarar. Akabinde oy birliğiyle önce başkanlığı, sonra meclis üyeliği düşürülür.

Yaşanan bu sarsıntılar esnasında Shakespeare ailesine 1569'da Joan, 1571'de Anne (7 yaşında ölür.), 1574'te Richard ve 1580'de Edmund doğar. William'sa ailesine destek olmak niyetiyle gramer okuluna daha fazla devam etmeme kararı alır. 15-16 yaşlarında okulu bırakıp babasının eldiven atölyesinde çalışmaya başlar. (Öğretmenlik yaptığı da söylenir. Bazı kaynaklar ise bu kişinin Shakeshafte adlı başka bir kişi olduğunu iddia eder.)

William bir yandan çalışır, bir yandan da ilk kez yazmayı dener. Bilindiği kadarıyla yaşadığı ilk aşk da yine bu sıralarda kalbine düşer. Kontun arazisinde kiracı olarak yaşayan çiftçi Hathaway ailesinin ortanca kızı Anne (Agnes) ile William'ın yakınlaşması kısa sürede büyük bir tutkuya dönüşür, tutku da yerini plansız bir gebeliğe bırakır. Çiftin kısa sürede evliliği tercih etmesinin en büyük nedeni belki de budur. (Bazı kaynaklarda Anne'in William'dan sekiz yaş büyük olduğu ve evlilik gerçekleştiği sırada William'ın henüz 18'ine basmadığı, bu nedenle ailesinden rıza almış olabileceği belirtilir.)

Birtakım araştırmacılarsa William-Anne çiftinin ilişkisini William'ın eserlerindeki ayrıntılardan yorumlamaya çalışır. *Soneler* bunun için en çok kullanılan kaynaktır. Hatta "145. Sone"deki kelime oyunu (Hathaway = hate away), ilişkideki anlaşmazlığın bir göstergesi olarak örnek verilir.

"Tam 'Nefret ediyorum.' derken birden vazgeçti
Gece ardından nasıl canım bir gün gelirse
Cennetten cehenneme gece de uçup geçti
Nasıl bir iblis kapı dışarı edilirse...
'Nefret ediyorum'dan nefreti söküp attı:
'Senden değil,' diyerek şu canıma can kattı."
("I hate', from hate away she threw,
And saved my life, saying 'not you".)

1581 ya da 1582 yılında William-Anne çifti resmî olarak evlenirler. Anne'in babasından kalma mirası ve William'ın (varsayıldığı üzere) eldivencideki kazancı geçimlerini sağlayamadığından hep birlikte Shakespeare ailesi olarak yaşamaya başlarlar. (Bu da kesinlik kazanmaz elbette.) 1583'te Susanna, 1585'te Hamnet (Hamlet) ve Judith adlı ikiz çocukları dünyaya gelir.

SAHNEDE BİR İLERİ, BİR GERİ

1585-1592 yıllarında William'ın hayatı bilinmez, tümüyle karanlıktır. Stratford'da kaybolan izine yıllar sonra Londra'daki bir kitapçıda bulunan küçük bir oyun kitabının üstünde rastlanır. Bu süreçte tiyatroya nasıl başladığı, ne gibi aşamalardan geçtiği büyük bir bilinmezdir. Bilinen kısmıysa birtakım tahminlere ve yorumlara dayanır. Ne olursa olsun William'ın yaşadığı süreci biraz olsun anlayabilmenin yolu dönem tiyatrosuna şöyle bir bakmaktan geçer.

Londra şimdi olduğu gibi 16. ve 17. yüzyılda da bir cazibe merkezidir. Sürekli göç alır. Şehrin bu durumu eğlence sektörüne, özellikle de gezici tiyatro topluluklarına yarar. Böylelikle seyirci sıkıntısı çekilmez. Diğer topluluklarla girişilen rekabet sonucunda da yeni oyunlar üretilir.

Tiyatro her yerdedir. Kraliçenin desteğiyle iyice gelişen topluluklar; çeşitli ayaklanmalar, salgın hastalıklar ve ne hikmetse bu gibi felaketlerin sebebini tiyatrocular olarak kabul eden birtakım din adamlarının kışkırtmaları sonucunda yasaklanır. Topluluklar da yasak zamanlarında paraları varsa dinlenirler, yoksa mecburen şehir dışına turneye çıkarlar.

William'ın tiyatroya nasıl girdiği bilinmese de araştırmacılar onun kiralık oyuncu olarak tiyatroya başladığını düşünürler. Ancak bu sanıldığı kadar "havalı" bir şey değildir. Kiralık oyuncular doğru düzgün popülerlik kazanamadıkları gibi ortalama bir taşçı ya da marangoz kadar ücret alırlar fakat onlardan daha çok enerjiye ihtiyaç duyarlar. Neden mi? 17. yüzyıl Londrası'nda bir topluluk pazar günleri hariç hemen her gün farklı bir oyun oynar. Bazen oyunlar ileri tarihlerde tekrar, fazladan oynanır. Ortalama bir oyuncu ezberinde otuza yakın rol tutar. Bir de buna küçük roller, dublörlük işleri eklenirse sayı epey artar.

Yazarlık meselesiyse hepten enteresandır. Dönemin oyun yazarları (Şair diye anılırlar.) genelde Oxford, Camb-

ridge mezunları arasından çıkmaktadır. En popüler yazarlarsa "Üniversiteli Beyinler" adlı bir grubun üyeleridir. William'ın oyunculuktan yazarlığa geçişine dair de elimizde net bir bilgi yok. İlk yazdığı oyunun hangisi olduğunu bilmediğimiz gibi yazdığı oyunların tarihleri hakkında da kesin şeyler söyleyemeyiz. Var olan tarihler de çeşitli olaylara, oyunlar arasındaki ilişkilere göre tahminî olarak verilmiştir.

OYUNLAR, OYUNLAR, OYUNLAR

William'ın yazarlığa nasıl başladığı bilinmese de yeteneği bütün bilinmezliğe rağmen karanlığın ortasında parıldar. Tarihî oyunlar, komediler, trajediler şeklinde ayrılan bu oyunlardan en bilinen, en sevilen ve en çok öne çıkanlara şöyle bir bakalım.

"Tüm göklerin en güzel yıldızlarından ikisi,
Yalvarıyorlar onun gözlerine işleri olduğundan:
Biz dönünceye dek siz parıldayın, diye.
Gözleri gökte olsaydı, yıldızlar da onun yüzünde;
Utandırırdı yıldızları yanaklarının parlaklığı,
Gün ışığının kandili utandırdığı gibi tıpkı."

William Shakespeare denince sanıyorum akla ilk gelen oyun *Romeo ve Juliet*'tir. Düşman aile çocuklarının aşkı sadece Türk dizilerinde değil hemen her dönemde çokça işlenen ve dinleyicisi, izleyicisi tarafından rağbet gören bir konudur. *Romeo ve Juliet*'in bilinen en eski hâli Ovidius'un *Dönüşümler*'indeki *Pyramus ve Thisbe*'dir. William'ın bir Ovidius hayranı olduğu düşünülürse bu iddia çok da asılsız kalmaz. *Romeo ve Juliet* o günden 17. yüzyıla değin defalarca işlenmiş olsa da bir başka popüler varyant Robert Broke'un yazdığı *Romeus ve Juliet*'tir.

Montague ve Capulet ailelerinin evlatları olan Romeo ve Juliet bir maskeli baloda karşılaşıp birbirlerine âşık olurlar. Ailelerin ikisi de bu aşkı engellemek için türlü engeller öne sürse de ellerinden geleni yapsa da iki gencin kavuşmalarına -ölümde bile olsa- engel olamaz.

"Ey göklerde yaşayanlar! Ey dünya! Daha ne olsun?
Cehennem önüme mi gelsin? Ne yüz karası şey bu?
Tut kendini yüreğim, tut kendini!
Ve siz, ey sinirlerim, gevşemeyin birden;
Gerilin, destek olun bana!
Beni unutma, mı dedin? Hayır, zavallı ruh,
Şu çılgın kafa durdukça çıkmayacaksın içinden.
Seni unutmak ha? Aklımın kara tahtasından
Silerim de bütün boş anıları,
Bütün kitaplarda yazılan, çizilenleri,
Gençliğimden, öğrenciliğimden kalanları,
Yalnız senin buyruğun kalır.
Beynimin defterinde, yapraklarında,
Ivır zıvır bütün bildiklerimin üstünde..."

Shakespeare'in *Romeo ve Juliet* kadar popüler bir başka oyunuysa *Hamlet*'tir. Bu kez düşman aileler yerine aile içindeki bir düşmanlık, kin, hırs ve intikam çok yönlü şekilde masaya yatırılır. *Hamlet*, tarihi itibarıyla geleneksel tiyatro anlayışının ötesinde bir yerde durur. Hem konusu, duyguları hem başkarakterinin yapısı hem de uzunluğuyla yeni okumalara her daim açıktır.

Kral Hamlet'in, kardeşi tarafından bir komployla öldürülmesi neticesinde anne Gertrude ve amca Claudius'un evlenmesi Prens Hamlet'i kontrol edilemez bir öfkeye sevk eder. Hamlet, babasının hayaletini görüp, onu kimin öldürdüğünü öğrenince intikam almak için yapmacık bir cinnet ve delilik hâline bürünür. Kendi canına sebep olsa bile intikamını alır.

"Yapmakla olup bitseydi bu iş,
Hemen yapardım, olup biterdi.
Döktüğüm kanla akıp gitse her şey,
Bir vuruşta sonuna varılsa işin,
Bir anda bu dünyayı olsun kazanıversen,
Zaman denizinin bir kumsalı olan bu dünyayı,
Öbür dünyayı gözden çıkarır insan.
Ama bu işlerin daha burada görülüyor hesabı.
Verdiğimiz kanlı dersi alan
Gelip bize veriyor aldığı dersi."

William'ın diğer oyunlarına nazaran daha karanlık ve kötücül kabul edilen tragedyası ise *Macbeth*'tir. Bazı araştırmacılar, *Macbeth*'e ilham olan olayın 5 Kasım 1605'teki Barut Komplosu olduğunu iddia ederler. Barut Komplosu'nu nereden mi hatırlıyoruz? Alan Moore-David Llyod ikilisinin yarattığı, akabinde Lana ve Lilly Wachowskilerin senaryosunu yazdığı ve *Matrix*'in meşhur Ajan Smith'inin ete kemiğe büründürdüğü o efsane işten: *V for Vendetta*'dan. V'nin örnek aldığı ve filmde de kısa bir flashback'le gördüğümüz, yakalanıp idam edilen başarısız barut komplocusu Guy Fawkes'in *Macbeth*'e ilham olduğu iddiası Macbeth'in iktidar hırsında, bu yolda işlediği cinayetlerde ve yaptığı kötülükler yüzünden giderek kendi sonunu hazırlamasında yatar, sanıyorum.

YAŞLILIK GECESİNİN KARANLIK YOKUŞU

"Altıncı çağında ise palyaço giysileriyle,
Gözünde gözlüğü, yanında çantası,
Gençliğinden kalma pantolonu zayıflamış vücuduna bol gelir.
Ve kalın erkek sesi, çocukluğundaki gibi incelir.
Son çağda bu olaylı tarih sona erer.
İkinci çocukla her şey biter.
Dişsiz, gözsüz, tatsız, hiçbir şeysiz..."

1600'lü yılların Londrası'ndaki tiyatro atmosferi salgınlara, kapatılmalara rağmen kraliçenin hamiliğinde ve karmaşık bir tempoda da olsa devam etmiştir. Fakat halkça tanınmış, popülerlermiş birkaç isim dışında pek kimse yoktur. Onlar da başrollerde olan aktörlerdir

Mehmet Ali & Akşamsefası

Cansu Akın

genelde. Oyun yazarlarının durumu zaten pek iç açıcı değildir. Bazı yazarların oyunlarının bir kitapçıda satılması o zaman için de pek bir şey ifade etmez. Bir görüşe göreyse yazarlar, diğer topluluklarca kopyalanması veya çalınması kaygısıyla oyunlarını bastırmaya dahi yanaşmazlar.

Ancak William gerek oyunları gerek oyunculuğuyla süregiden bu durumu etkilemeye başlar. Çeşitli topluluklardan çıkan arkadaşların oluşturduğu Lord Chamberlain's Men sadece William'ın değil dünya tiyatrosunun da kaderini değiştirir. Yaptığı nitelikli oyunlarla kraliçenin kanatları altında büyüyen Lord Chamberlain's Men, Elizabeth'in ölümünün ardından tahta çıkan I. James (1566-1625) zamanında King's Men adını alarak oyunlarına devam eder ve 1600'lü yılların başında ününü öyle artırır ki neredeyse Londra'nın en büyük tiyatro topluluğu olur.

William'ın bir yazar olarak tanınması ve meslektaşlarının arasından sıyrılıp öne çıkması pek alışılagelen bir durum değildir. Bunun nedenlerine dair yazılan eleştirileri tarayıp, düşündüğümüzde karşımızda çıkan William'ın kaleminin ustalığıdır. Yine *Romeo ve Juliet* örneğinden devam edersek gerek düşman aileler fikri gerek birebir Romeo ve Juliet karakterlerinin William'a kadar defalarca kez işlendiğini görürüz. Ancak William bunu öyle bir hâle sokar, öyle diyaloglarla bezer ki kendinden öncesi ve sonrası şeklinde koca bir çizgi çekiverir zamana. Bir varyant olarak yazılan oyun tüm benzerlerini aşar ve "ilk ve tek" olarak öne çıkar.

William; yeteneği, topluluğu yönetebilmesi, hissedarlığı, King's Men'in başarılı iş birliği ve I. James'in desteğiyle tiyatrodan kayda değer rakamlar kazanır. Birtakım yatırımlar sayesinde de mülk edinmeye başlar. Nihayetinde ellili yaşlara ulaştığında "huzur"a ancak yaklaşabilir. Ne var ki "huzur" uzun sürmez.

Bir kez fırsat verdin mi kuşkuya Karara da vardın demektir.
William Shakespeare

William 1616'da, 52 yaşında Stratford'da hayata gözlerini yumar. Yaşamının hemen her alanında olduğu gibi ölümüne dair de bir sürü spekülasyon yapılır. Frengi olduğu, Parkinson olduğu, kalp krizi geçirdiği vb. yazılır fakat hangisinin doğru olduğu tam olarak bilinmez.

Mezarında ise şunlar yazar:

Güzel arkadaş, İsa aşkına bir dur da sakın,
Eşmeden örtüsünü üstümdeki toprağın.
Bu taşları koruyan her kim olursa kutsansın,
Kemiklerimi yerinden oynatana ise lanetler yağsın.

(İddia odur ki bu yazı 17. yüzyılda sayıları çokça artan mezar soyguncularını caydırmak üzere kaleme alınmıştır.)

William Shakespeare bu dünyadan bir hayalet gibi geçti. Hayatında tam olarak neler olduğu asla bilinmedi. Bir hayalet gibi herkese göründü. Onları oyunlarıyla korkuttu, sinirlendirdi, güldürdü, endişelendirdi ve bir hayalet gibi hâlâ aramızda dolanmayı sürdürüyor.

Bu kadar az tanınıp bu kadar çok tanınmak başka nasıl açıklanabilir ki...

"Vazgeçtim bu dünyadan, tek ölüm paklar beni,
Değmez bu yangın yeri, avuç açmaya değmez.
Değil mi ki çığnenmiş inancın en seçkini,
Değil mi ki yoksullar mutluluktan habersiz,
Değil mi ki ayaklar altında insan onuru,
O kızoğlankız erdem dağlara kaldırılmış,
Ezilmiş, hor görülmüş el emeği göz nuru,
Ödlekler geçmiş başa, derken mertlik bozulmuş,
Değil mi ki korkudan dili bağlı sanatın,
Değil mi ki çılgınlık sahip çıkmış düzene,
Doğruya doğru, derken eğriye çıkmış adın,
Değil mi ki kötüler kadı olmuş Yemen'e
Vazgeçtim bu dünyadan, dünyamdan geçtim ama
Seni yalnız komak var, o koyuyor adama."

Cansu Akın

Mehmet Ali & Akşamsefası

SHAKESPEARE VE SİNEMA

Çoğu yazar tarafından insanlık tarihinin en iyi yazarı olarak nitelenen Shakespeare, tiyatro sanatı için bir dönüm noktasıdır. Yaşadığı tahmin edilen dönemde henüz "oyun yazarı" başlığı altında bir meslek tanımı olmasa da şair titriyle nitelenen yazardan sonra bir meslek adı olarak "oyun yazarlığı" literatüre girmiştir.

Yazarın yaşadığı dönemde kurgu sanatını oyunlarında ustaca kullanması, dilinin şahaneliği, kaleme aldığı metinlerin sahneye uygunluğu, oyun karakterlerinin insanı derinlemesine ve tüm boyutlarıyla ele alması, bu yönüyle de farklı kültürlerde kolayca karşılık bulması, metinlerinin kaleme alındıktan yüzyıllar sonra bile sanki bugün yaşanmış gibi sosyal hayatta karşılığının olması ve dolayısıyla alıcısının sürekliliği onu geriye kalan diğer yazarlardan ayırır. Başka hiçbir yazarda çeviri bu denli büyük bir rol oynamaz. Shakespeare konu olduğunda önce çevirmenine bakılır.

Sinema 19. yüzyılın sonunda doğup, 20. yüzyılın başında emeklemeye başladığında, ilk olarak tiyatro metinlerine sarılır. Senaryonun nasıl yazıldığına, bir hikâyedeki kurgunun varlığına dair bilgisi olmayan sinemacılar bir yandan günlük olayları gördükleri şekliyle kayda almaya çalışırken bir yandan da bir hikâye anlatan filmler çekmeye çabalar. Bu bilinç, onları -sadece metin olarak değil, oyunculuk anlamında da- tiyatroya götürür. Oyunları sinemaya uyarlamaya çalışırlar. Bu süreçten sonra araya edebi eserler, operalar, şiirler, masallar ve destanlar girse de tiyatro eserleri sinemadaki yerini hiç kaybetmez. Binlerce tiyatro metni sinemaya uyarlanır. *12 Kızgın Adam* (1957), *Casablanca* (1942), *Rope* (1948) gibi filmler kısa sürede kültleşip, başarılı olurken "sinemalaştırılan" bazı tiyatro metinlerini -film tamamlandıktan sonra- o filmde çalışanlar bile görmek istemez. Bu bağlamdan yola çıkarak iki sanat dalı arasındaki en keskin ayrımı İsveç'te uzun yıllar tiyatro yönetmenliği yaptıktan ve ardından sinemaya geçtikten sonra şahane filmler çeken, kıtadan kıtaya aldığı ödüllerle sinemaya başka bir boyut kazandıran Bergman yapar. *TIME* dergisi tarafından yüzyılın -dolayısıyla sinema tarihinin deen iyi yönetmeni seçilen Bergman, "Sinematografi, insan yüzüdür," der. Bu cümle, sahnenin tamamını aynı anda görmek zorunda kaldığımız tiyatrodan sinemayı tamamıyla ayırır. Sinema başka bir şeydir. Gösterilen ve gösterilmeyen olarak ikiye ayrılmıştır. Yönetmen, göstermediklerinden de sorumludur ve onu sanatçı yapan da budur: ima gücü.

20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra serpilip büyüyen ve 30'lu yıllarda Hollywood'un etkisiyle endüstrileşen sinema, daha çok kâr elde etme amacıyla günümüzde bir dönem TV dizilerinde görülen uyarlama furyası gibi bilindik tiyatro metinlerine yumulur. Bu durum zamanla öyle bir hâle gelir ki parasını batırmak istemeyen her yapımcı, güvenilir sularda yüzmek amacıyla aynı hikâyeleri çeker, durur. Shakespeare filmleri de bu furyanın gazabına uğrar. Bir tiyatro metninin olduğu hâliyle "filme alınmasıyla" sinema sanatına aktarılması arasında Bergman'ın da dediği gibi farklar var. Neticede sinema bir temsil sanatıdır.

Shakespeare'in oyunlarının sinema perdesine aktarılması çoğu zaman sorunlu olmuştur. Uyarlamayı yapan yönetmen, klasik bir tiyatro metninden ziyade Shakespeare'in şiirsel diline kıyamaz genelde. Ona sadık kalır. Bu bağlılık; mevcut dilin teatral olması, günlük yaşamda bir karşılığının bulunmaması, oyuncuların okul yıllarından gibi metni bir tiyatro sahnesindeymişçesine aktarmaya çabalaması, yönetmenin biçimden öte metnin içeriğine bağlı olması dolayısıyla hüsranla sonuçlanır. Bergman'ın dediği gibi insan yüzünden ziyade Shakespeare'in yaşadığı tahmin edilen dönemdeki mekânlara "benzetilmeye çalışılan" ucuz dekorların arasında Amerikan tırası ile çırpınan oyuncuların genel planlarıdır sinema perdesine yansıtılan. Leonardo Di Caprio bile canlandırdığı Romeo'nun 16. yüzyılda yaşadığına inanmaz. Zaman makinesiyle bugünden o yıllara gönderilmiş gibidir daha çok. Aynı durum Hamlet'i canlandıran Mel Gibson için de geçerlidir. Belki tarihî bir karaktere, binlerce kez oynanan ve herkesin farklı bir şekilde yorumlayabileceği güçlü bir karaktere hayat vermekten, belki de yönetmenin doğru bir biçim kuramamış olmasından dolayı film hüsrana sebep olmuştur.

Konu tiyatro oyunlarının sinemaya uyarlanması (Bire bir uyarlanması değil.) olduğunda eğer senaryo iyi bir şekilde hazırlanmışsa başarı şansı daha yüksek gibi görünüyor. Bunun en güzel örneklerinden biri, modern bir *Romeo ve Juliet* uyarlaması olan 1961 yapımı *Batı Yakasının Hikâyesi* filmidir. Film, oyundan yola çıkarak başka türlü bir hikâye yaratmış, bu hikâyeyi de farklı bir biçimle harmanlamıştır. Balkondan sarkıp birbirlerine kafiyeli sözler söyleyen âşıklardan ziyade müzikal türde kayda alınan bu film, sinema için bir dönüm noktası olmuştur.

Aynı durum 1985 yılında Akira Kurosawa'nın yönetmenliğini yaptığı *Ran* filmi için de geçerlidir. Bir Kral Lear uyarlaması olan bu filmde Kurosawa, farkını ortaya koyar. Özgün metne sadık kalmaz. Karakterlerin cinsiyetine varana dek metni değiştirir. Onları romantize eden diyalogları söküp atar. Shakespeare'e bağlı kalmaz, Kurosawa sinemasının sınırlarında dolaşır.

Her sinema filmi bir metne ihtiyaç duyar. Belki onlarca sayfaya yazılmış diyaloglar yoktur fakat yönetmenin kendisi için tuttuğu notlar vardır. Konu Shakespeare metinleri olduğunda yönetmenin işi daha zordur. Ya onun yarattığı karakterleri, kurguları alıp, yeniden üretip ortaya bambaşka bir iş çıkaracaktır ya da onun metinlerine, teatral diline bağlı kalacak ve o dönemi kısıtlı bütçelerle gerçeğe uydurmaya çalışacaktır.

Mehmet Ali & Akşamsefası

LOUISE GLÜCK

Çeviren: Gonca Özmen

RÜYADA ARZU

O gecelerden birinin ardından, bir gün:
akıl uysal, uyanmış, giymiş terliklerini,
ama ruh inatçı, homurdanıyor
ben isterdim ki, isterdim ki –

Nereden geliyordu,
böyle birden, böyle vahşi,
beklenmedik bir hayvan? Kimdi
bu gizemli figür?
Gülünç derecede gençsin dedim ona.

Gün sakin, güzel, ilgi bekliyor.
Gece rahatsız edici ve yasaklı –
geri dönemem,
bilgi almak için bile.

Güller çiçek açmış, sakaldiller de, sincaplar
meşgul şimdilerde.
burada yaşamıyorum da sanki bir gizin içindeyim.

Garip bir hantallığı vardı onun
erotik bir inceliğe dönüşen.

Düşündüğüm şey hem bu hem bu değil:
dünya benim dünyam değil, insan gövdesi
bir çıkmaz, bir engel.

Beceriksiz, kot pantolonla, sonra birden
en şaşırtıcı şeyleri yapmak
tamamen onun fikriymiş gibi –

Ama sonra zamansızlığın sonunda:
kahve, siyah ekmek, bizi ayakta tutan ritüeller
şimdi çok uzaktalar –

insan gövdesi bir zorlama, bir mıknatıs,
rüyanın kendisi inatla
tutunuyor, ruh
çaresiz onu bırakmakta –

değmez yine de
dünyayı kaybetmeye.

EROS

Sandalyemi otel penceresinin önüne çektim, yağmuru
izlemek için.

Rüyadaydım sanki, trans halinde –
aşıktım, istemedim hiçbir şey
yine de.

Sana dokunmak gereksizdi, yeniden görmek seni.
İstediğim yalnızca:
oda, sandalye ve yağmurun sesi,
saatlerce, bahar gecesi ılıklığında.

İhtiyacım yoktu fazlasına; tamamen doymuştum.
Kalbim öyle küçüldü ki çok kolaydı onu doldurmak.
Yağmuru izledim karanlık şehrin üzerine ağır çarşaflar gibi düşen –

Umurunda değildi; izin verebilirdim
istediğin gibi yaşamana.

Yağmur azaldı şafakta. Gün içinde yapılan
şeyleri yaptım, bağışladım kendimi
ama bir uyurgezer gibi dolandım.

Bu kadarı yeterdi, seni ilgilendirmiyordu da artık.
Yabancı bir şehirde birkaç gün.
Bir konuşma, bir elin dokunuşu.
Sonra, nikah yüzüğümü çıkardım.

İstediğim tam da buydu: çırılçıplak olmak.

Louise Glück 23 Nisan 1943'te New York'ta dünyaya geldi. İlk şiirlerini 1960'lı yıllarda yayımlamaya başladı. İlk kitabını 1968'de çıkaran şair ABD'nin birçok üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Pulitzer başta olmak üzere pek çok önemli ödül aldı. 2003 yılında "Poet Laureate" seçildi. 2020 Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan şairin "Eros" ve "Dream of Lust" adlı şiirleri ilk kez yazarımız Gonca Özmen tarafından Türkçeye çevrildi.

BÜYÜKLERE NOT

Karanlık bir sokakta yürürken hemen arkamızdan ayak seslerimize eşlik eden ses, hiç bilmediğimiz bir mekânda içimizi saran endişe, ilk kez karşılaştığımız pek çok insanı reddetmek (Çünkü onları kabullenmek bizim için bir tehdit olabilir.), başaramamak, hata yapmak, kabul görmemek, güvensizlikler, gelecekten endişe etmek, tanımadığımız, zihnimize kodlanmamış her mekânın tekinsizliği; sevdiklerimizi kaybetmek, yalnız kalmak; alışverişte, sokakta, takside, insan eli değen her şeyde aldatılmak, dâhil olmadığımız birçok olaydan bile suçluluk duymak...

Kaygılarımız, tedirginliklerimizle yönetiliriz. İnsan bir yanıt bulamadığı, tatmin olamadığı yerde kaygıyı bulur. İçinde bulunduğumuz koşulları değerlendirmek, önceden kestirmek ve bu bilgiye dayanarak sağ kalmak gereksinimi tarafından yönlendiririliriz. Biyolojimiz, kendi yaşamını sürdürme planını en temel işlevlerinden biri olarak kabul eder ve olası tehlikelere karşı bizi sürekli uyarır. Bu değerlendirme için en uygun olan aracı, beynimizi kullanırız. Bir düşün: Yalnızca düşme ve yüksek ses korkusuyla geldiğimiz dünyada öğrenilmiş yüzlerce kaygıyla yaşıyoruz. Tüm kaygılarımız ya geçmişteki olumsuz deneyimlerimizden ya da zihnimiz tarafından yaratılan sanal korkulardan oluşuyor. Çocukluğumuzda oluyor birçok şey belki. Belki de küçükken büyük mutluluklu dinlediğimiz, haklarındaki gerçek duygularımızı hiçbir zaman belli edemediğimiz masallar sonucu oluşuyor: Kurt tarafından yenen kırmızı başlıklı kız, ailesi tarafından ormana bırakılan Hansel ile Gretel, "fee-fi-fo-fum" diye gezinerek çocuk yemeye bayılan dev, cam bir fanus içinde nefessiz yatan uyuyan güzel... Ne ürkütücü!

İnsan tam olarak bilinmezden korkar ve bu, aynı anda doğadan da korkuştur. İlk Çağ insanlarının güneşe tapması bu sebeptendir ki bunun temelinde yaşama isteği yatar. Ölümden korkmasının sebebiyse kutsal kitaplara, rivayetlere rağmen onu gerçekten bilememesidir. Hepimiz düşünmedik mi nereye gidiyorum ölünce diye? Karanlıktan korkar çünkü karanlık aslında en bilinmezidir. Korku benliğe, varlığa yönelik bir tehlike durumunda kaçma davranışını başlatan bir duygudur. Hatırla yatağının altında var olduğunu düşündüğün canavarı!

Ey kendim, kimseden korkmam senden korktuğum kadar!

İnsanoğlu için tehlikeler yalnızca dışarıda var olan nesnel tehlikeler değildir. İnsan kendi içindeki dürtülerden, eğilimlerden, geçmiş yaşamın anılarından da korkabilir. Ey kendim, kimseden korkmam senden korktuğum kadar! Aslında kişiyi hoş olmayan bir duruma sokan herhangi bir şey tehlike olarak algılanır. Kimi dürtüler, yargılar ya da çevresel durumlar dengeyi bozan, gerginliği artıran tehlikeler olarak değerlendirilir. Ezcümle kaygı ve korku insanın dünyada var olmasıyla ilintilidir. Sonuç: Kendini dinle, aynaya bak ve sor: "Ne hissediyorum?" Pek çok insan özgürlüğünü güven duygusuna feda etmeye hazırdır. Bunun bedeli tehlikelidir. Kaygılanır. Kalbimizin atışı hızlanır. Avuçlarımız terler. Ağzımız kurur. Heyecanlanırız. Bütün sistemimize adrenalin salgılanır. Düşüncelerimiz çatışır. Endişeler tarafından harekete geçiririliriz. Korku tarafından engelleniriz. Kaygı içinde yaşarız. Kimi zaman gerçekte var olmayan bir insandan, kimi zaman kendimizi ufacık bir toz tanesi gibi hissettiğimiz yüksekten, insanlardan, nefesimizi daraltan kapalı mekânlardan, zarar görmekten, yalnız kalmaktan, ölmekten korkarız. En çok da korktuğumuzu bilenden korkarız. Hatta korkmaktan korkarız.

Varlığımızın en karanlık zamanlarından kalan dürtümüz korkmak: Korktuk ve kaçtık, korktuk ve saklandık, korktuk ve aman dildik, korktuk ve öldürdük. Bu duyguyla nasıl yüzleşebiliriz? Kaygısız bir yaşamdan dolayı da kaygılanır mıyız? Belki...

Bizi rahatsız eden kaygılarımızı nasıl kabulleniriz? Bilinmeli ki kabullenmekten ve onunla yaşamaya alışmaktan başka yolu yok. Kaygının kaynağı gelecekte yatar. Kim gelecekten kurtulmuşsa onun korkacak hiçbir şeyi yoktur. Kaygı mantıktan daha kuvvetli ama senden daha güçlü değil.

Yağmur Arat / İzlerin Peşinde

OKYANUSUN ÖTESİ

Yıllar önce, çok bunaldığım bir dönemde bir arkadaşım beni tango kursuna davet etmişti. "Biraz değişiklik olur. Hem yeni bir dans öğrenmek sana iyi gelecektir," deyince "Neden olmasın?" dedim. Bir dersle başlayan macera yıllarca devam etti. Derslerin yerini dans geceleri aldı, gecelerin yerini de festivaller... O dönem tango yapan herkesin tek bir hayali vardı: tangonun başkenti Buenos Aires'e gitmek. Herkes gibi benim de hayallerimi süslüyordu elbette ama o dönemler sadece hayal olarak kalmakla yetiniyordu. Bilirsiniz ya, bazı hayaller sadece "Hayalimiz yok," dememek içindir, o misal işte. İşe başladığım süreçte tangoya ara vermek zorunda kaldım. Ardından yıllar geçti, onlarca şey yaşandı ve şu an kendimi yıllar önce kurduğum hayalin içinde tatlı bir gülümseme ile buluyorum.

Sıcak bir esintiyle akordiyon sesi beni şimdiki zamana getiriyor. Büyük bir meydanın ortasında, bir bankta oturuyorum. Gözüm meydanın sağ köşesindeki çifte ilişiyor: Sokakta tango yapıyorlar. O kadar muhteşem gözüküyorlar ki... O tutkulu bakışları danslarına yansıyor. Sol köşedeyse kocaman bir yılbaşı ağacı var. Gülümsüyorum kendi kendime, yılbaşı ağacını kış mevsiminde görmeye alışmışım. Oysa burada güneş gözlüklerimin arkasından öyle ihtişamlı görünüyor ki kesinlikle bu hâlini diğer duruşuna tercih ederim.

Oturduğum yerden kalkıp biraz hareketlenme ihtiyacı duyuyorum. Renkli evleri ile ünlü La Boca semtine doğru yola koyuluyorum. Aslında burası Boca Juniors takımına ev sahipliği yaptığı ve büyük bir stadyumu bulunduğu için turistlerin ilgi odağı hâline gelmiş olsa da ben bu bölgenin sosyolojik yapısıyla daha çok ilgileniyorum. Büyük kısmını İtalyan göçmenlerin oluşturduğu bu mahalle, halkın rengârenk boyadığı evleriyle insanları sımsıcak karşılıyor. Turistler restoranlarda oturmuş, tango gösterisi eşliğinde Arjantin'in lezzetli şaraplarını yudumluyor. Ben de bir restorana oturup bir makarna ile şarap sipariş ediyorum. Karşımdaki çift nahif bir şekilde dans ederken tangonun tarihini anımsıyorum. 1800'lü yıllarda göç eden Avrupalı göçmenlerin yaşadığı hayal kırıklıklarını, ekonomik ve sosyal sıkıntılarını anlatan bu dans, ilk zamanlarda alt grubun dansı olarak görüldüğünden halk tarafından yadırganmış. Hırçınlık, asilik, tutku gibi duygularla şekillenen dans, zaman içerisinde üst kesimin de ilgisini çekmeye başlamış. Buradaki göçmenlerin Avrupa'ya yaptığı ziyaretlerle tango Avrupalıların ilgi odağı olmuş ve tangonun altın çağı başlamış. Bu nedenle Arjantin'in bir restoranında oturmuş, şarabımı yudumlarken bu tango gösterisi ile duygudan duyguya bürünüyorum.

Buenos Aires'te, okyanus kenarında gezinirken Arjantin'i uzun zamandır görmediğim ve çok özlediğim

Handel Koçhan

eski bir dosta benzetiyorum. Bu şehirle ilk defa karşılaşmış olmama rağmen öyle samimi bir havası var ki sıcaklığında kaybolmamak mümkün değil. Okyanus kenarına oturmuş, mate'lerini içerek sohbet eden insanlar görüyorum. İnsanları da aynı bu şehir gibi sıcak karşılıyor beni: Mate ikram edip sohbet etmeye koyuluyorlar. Mate, buranın yerli çayı. Ben de deniyorum ama tadını pek beğenmiyorum. Bu güzel sohbetten kalkıp, internette gördüğüm ve gidilecek yer olarak işaretlediğim bir mekâna doğru yola koyuluyorum.

Eskiden opera binası olan, sonra yıllarca boş kalan ve son dönemlerde restore edilip büyük bir kütüphaneye dönüştürülen bir bina karşılıyor beni. Henüz içine girmememe rağmen ihtişamıyla gözlerimi kamaştırıyor. Derin bir nefesle kitap kokusunu içime çekerken opera binasının bir locasından insanları izliyorum. İnsanların bilgiyle kucaklaşmasını izlemek tuhaf bir haz veriyor bana.

Akşam Arjantinli bir arkadaşım ile yemeğe gidiyoruz. Beni arabasıyla alıp şehirden biraz uzak, güzel bir restorana götürüyor. Yemek yerken buradaki fiyatların çok yüksek olduğundan ve Arjantin'de son dönemlerde yaşanan krizden laf açıyorum.

"Açıkcası son on yıldır böyle bir krizin içerisindeyiz. 'Daha ne kadar kötüleşebilir!' dediğimiz her an daha da kötüsünü görüyoruz ve korkuyoruz," diyor Juan. "Şehri gezerken sokaklarda ne kadar evsiz gördüysem bu pahalı restoranda da o kadar zengin görüyorum. Şehrin bu kısmı krizi ya hissetmiyor ya da krizden etkilenmiyor olmalı," diye karşılık veriyorum. "Kapitalist sistemlerde kriz böyle bir şeydir. Herkes etkilense de ilk fakirler ölmeye başlar," diyor o da. Latin Amerika yolculuğumun bütününü düşündüğümde Juan'ın söylemek istediklerini daha iyi anlıyorum. Aslında çoğu ülkede ekonomik kriz sinsice ilerlerken biz sürecin sonunda, her şeyimizi kaybettikten sonra krizin farkında oluyoruz. Bu çarpıcı gerçeğin en büyük örneğini şu an karşımda görüyorum.

Ertesi sabah, yeni yılı Arjantin'de karşılamanın heyecanı ile okyanus kenarında oturup şarabımı yudumluyorum. Yeni yılın bu güneş gibi içimi ısıtmasını dilerken okyanusun ötesine bakıyorum. Hep sınırların ötesini merak etmişimdir. Bu merak sayesinde farklı kıtalarda, bambaşka kentlerde buldum kendimi. Birine veda ederken diğerine merhaba, dedim. Şimdi ise bu kente veda etme zamanı... Aynı zamanda yedi aydır bulunduğum Güney Amerika kıtasına da veda ediyorum. Gitmek ağır kelime ama her ayrılık yeni bir seyahatin ön sözü gibi. O nedenle ayrılıklar canımı yakmıyor pek. Yine de vedalaşmanın hafif bir hüznü kaplıyor bedenimi. Son yedi ayda neler değişmedi ki?.. Latin Amerika ruhuma dokunup beni de değiştiriyor. En çok da tutkusu ve eğlencesi ruhumda kalıcı iz bırakıyor. "Adios, mi amigo!" diyerek, güneşi, okyanusu ve kenti selamlayarak havaalanına gidiyorum.

Gamze Enginer Dizdar

Atakan Çelik

DELİŞELİM Mİ?

Delişmek: Yılmaz Erdoğan sözlüğünden hayatıma giren bir kelime daha.

Her değişimin bir vazgeçiş olduğunu düşünürüm ezelden beri. Bazen özgür, bazen mahkûm bir irade ile seçim yapar insan. Her seçimin de bir sonucu olur elbette. Bazı meyveler vardır ya, ilk ısırdığında anlaşılmaz tadı. Seçimler de öyledir. Sindirmeden tadını alamazsın. Ve korkarsın bilmediğinden. Yine de insanlığın varoluşuna sebep olan en büyük dürtü harekete geçirir seni: merak. Mağarandan çıkar, dışarıda neler olduğuna bakarsın ne göreceğini bilmeden. Aradığın şey hep aynıdır oysa:

Mutluluk.

"Peşinden Koşulacak Şeyler" listesinin ön sıralarında, demirbaşların arasında yer alır. Hemen herkes, hayatının bir döneminde bu maratonun içinde bulur kendini. Kimi "para ile saadet" mavalları okur, kimi "sağlıklı" olmayı mutlu olmak için ön şart koşar, kimi güç arsızları daha da ileri gidip ölümsüzlük hayalleri kurar. Mümkün mü mutlu olmak? Elbet mümkün. Peki ya mutlu kalmak?..

İşte hiçbirimizin sınavda çalışmadığı yerden çıkan soru bu sanırım. Peşinden koştuğumuz şey gökkuşağının altından geçmek ya da kayıp şehir Atlantis kadar ulaşılmaz belki de. Çünkü mutluluğa ulaşmak değil sahip olmak istiyoruz. Sahip olmak. Birine, bir şeye... Bizim olmadığı için mundar dediğimiz neler var şu hayatta: güç, başarı, güzellik, para... Sonu olmayan bir liste. Her sahip oluşumuzda yeni bir istek uyanıyor içimizde tıpkı söndürdüğün son sigaranın yeni bir sigara yakma arzusunu tetiklemesi gibi. Vücutta azalmaya başlayan nikotinin yarattığı boşluğu doldurmanın yollarını arıyoruz. Bir sigara daha... Ve mutluluk. Bağımlı bahanesi.

Hayatımda beni mutlu eden şeyleri düşünmekle geçirdiğim saatler var. Her gece uyumadan önce neyi daha iyi yapabilirdim ve nasıl daha mutlu olabilirdim diye düşünürüm hep. "Bana şimdiki aklım ve geçmiş günler lazım," diye bir söz okuduğumda kurduğum hayallerin neden sadece hayal olarak kalacağını daha iyi anladım. Ne yazık ki fantastik bir dünyada yaşamıyoruz. "Neyi değiştirebilirim?" sorusunun cevabı ise bildiğim yerden ve hiç bilmediğim...

Kendimi...

Bence toplumsal bir varlık olmanın en temel şartlarından biri kendini sevmek. Çünkü "biz" olmak için önce "ben" olmayı öğrenmelidir insan. Bu abartıldığında yalnızlık denizinin narsist koylarından birinde bulursun kendini. Kendini sevmeyenlerin ise yeterince sevilmediklerinden böyle hissettiklerini düşünürüm. Aslında sevilip, kabul gördükleri hâlde bunun yetmediğini düşünerek kendilerine kızıyorlar sanki. Kendiyle barışık olanlarımız kendini en çok eleştirenler. Bir de başkaları eleştirmesin diye kendini eleştirenler var ki dışarıdan bakıldığında cesur gözükseler de en kırılganlarımız onlar sanırım. Bunlardan hangisi benim?

E) Hepsi

Bunu fark ettiğimde karaktersiz olduğumu düşündüğüm bir dönem olmuştu. Oysa sadece değişiyordum. Her yıl, her ay, her gün... Bunun tek bir sebebi var:

Yine Mutluluk... Şaşırmadık değil mi?

Aynı şeyi yaparak farklı sonuçlar elde edilmez, derler. Değişmeden nasıl mutlu olabilirim? Kendi doğruları dışında başka şeyleri önemsemeyen, tecrübe kazandıkça katılaşan, ön yargılarını yargılara çeviren hem savcı hem yargıç olup kesin hükümler veren biri nasıl mutlu olabilir? En önemlisi nasıl mutlu kalabilir? Istakozların nasıl büyüdüğü ile alakalı bir anekdot dinlemiştim. Sert kabuğunun altında yumuşacık bir bedeni olan ıstakoz bir süre sonra büyüdüğü ve geliştiği için kabuğuna sığmıyordu. Bu durumdan rahatsız olduğu için düşmanlarından da saklanmak amacıyla bir kayalığın altına girip kabuğunu kırıyor, yenisini oluşturuyor ve büyüyordu. Onu rahatsız eden yine kendisiydi. Büyümek ve mutlu olmak için değişmeliydi.

Istakozlar! Değişelim, gelişelim, delişelim...

SEVGİLİ YAKIN ARKADAŞIM

Merhaba Sevgili Yakın Arkadaşım,

Bu yazıyı üzerine alınman için yazıyorum. Kişisel algılaman için. Seni sevdiğimi de böyle anlatıyorum ben. Ben böyleyim.

Arkadaşlık, dostluk, kardeşlik... Bunlar hassas şeylerdir. Sen de biliyorsun. Kardeş için her sabah aynı saatte kahvaltı hazırlanır mesela işe gitmeden. Çünkü o, sağlıklı yemekler yemez, pis pis şeyler yer sokakta, olmaz! Sorumluluk ikiye katlanır kardeş için. Hiçbir işin olmasa da aylaklık edemezsin. Onunla uyanırsın sabahları kendini yalnız hissetmesin diye. Her zaman masaya iki tabak koyarsın. Kardeşin kirli donları yıkanır sevgili dostum, kardeş için koca ev dip bucak temizlenir. Kardeş sevilir. Kardeş için kötüler iyi edilir. Zamanın en kıymetlisi ayrılır. Belki sen olmaya ayıramadığın vakti kardeş olmaya ayırırsın.

Hassas ve kırılgan olan sadece sen değilsin sevgili arkadaşım. Kırılgan olan artık benim kalbim. Beklentilerden, olanlardan o kadar sıkılıyorum ki bazen... İftiraya uğruyor gibi hissediyorum. Sorgulanıyor, yargılanıyorum. Sert konuşmuyorum. Bilhassa içimi dökü-yorum sana. Biz kardeşiz öyle değil mi? Anlarsın sen beni.

Canım arkadaşım, belki de kendi kırgınlıklarınla o kadar meşgulsündür ki bu yap-tıklarının bana verdiği zararı gram umursamıyorsundur ya da umursuyorsundur, bilemem. Bana kendini açıklamak zorunda değilsin. Sen böyle güzelsin. Ben seni hep böyle sevdim ve sevmeye devam edeceğim. Belki de senin sevmediğin şekillerde seveceğim seni.

Yazayım, rahatlayayım diye diline ne geliyorsa söylemek eminim vicdanını rahat-latmıştır. Umarım artık daha aydınlıktır kalbin. Zihnin daha berrak, ruhun daha temizdir. Anlamak istemedim ama anladım seni sevgili arkadaşım. "Yapma!" dediğim hâlde beni kır-mayı seçtiysen teşekkür ederim. Eminim niyetin bu değildi. Sana kızmadım.

"Ben böyleyim!" demek bencillik değil arkadaşım. Kendi doğrularına güveniyorsan ve onları defalarca birilerine anlatmaya çalıştıysan artık sen de sona geldin demektir. Silebilir-sin, yok edebilirsin beni. Kardeş alınmaz. Ben yıllarca bir sözcük duymasam senden, bir kere görmesem yüzünü yine de kötü konuşmam.

"Ben böyleyim!" demek artık daha kolay. Sen de "Ben böyleyim!" de. "Seninle alakası yok!" de. Ben üstüme alınmıyorum. Ben senin saçının teline zarar gelsin istemedim. Kalbini kırmaya asla yeltenmedim. Herkes aynı şekilde seviyor zannediyorsun sen, herkes aynı şekilde gösteriyor sevgisini. Bu yüzden çok insan kaybedeceğiz. Beklemeyi bırak. Sevgileri neyle tartı-yorsan lütfen o terazinin hassaslığına bir daha bak. Benim sevgimi, ilgimi tartmayı lütfen bırak. Kendimi kanıtlamak zorunda hissetmiyorum artık. Sevgi bende bu kadar. Ve ben senin dostun olarak bazı kararlar aldım. Sana olan sevgimi azaltmamak, aksine çoğaltmak için kendi sev-gimi yaşayacağım. Hoşuna gitmiyorsa sevme biçimim sen beni sevmeyebilirsin.

Herkes aynı şekilde seviyor zannediyorsun sen, herkes aynı şekilde gösteriyor sevgisini. Bu yüzden çok insan kaybedeceğiz.

Dostlarım azalıyor mu gitgide? Hiç sanmıyorum. İstersen sen azalırsın gitgide, ister-sen azaltırsın bizi. Ben azaltmıyorum. Ben yoruldum arkadaşım. Ne kadar sevdiğini göster-meye uğraşmamalı insan. Yanlışlar, doğrular yarıştırılmamalı. Kırgınlıkları hangi terazi ölçü-yor? Bilmiyorum. Ben sana kırgın değilim. Adının hiçbir önemi yok. Duyguları boş ver. Ben seviyorum seni. Ama senin beni sevdiğin gibi değil.

Sen değişmediğine inanıyor musun sevgili dostum? Değiştin, yenilendin. Ve yeni hayatlarımızda sevgileri böyle bölüşmemiz gerekiyordur belki. Hayatlarımız artık eskisi gibi ortak, eskisi kadar yakın değil. Peki, kalplerimiz? Benim kalbimi göremezsin. Görmüyor-sun. Gözyaşlarımı görmüyorsun. Görmeyeceksin. Sana güzel günler vadetmeyeceğim. Bun-lar senin duymak istediklerin. Ben kendi sözcüklerimi kullanacağım bugün.

Ben değiştim canım arkadaşım. Ben artık anlatmak yerine yazmayı seçtim. Bir süre-dir böyleyim. Kötüyüm sandım ama daha iyiyim. Sözcükler benim için çok anlamlıdır arka-daşım. Ben sadece yazmak için yazmam. Yazmak ibadettir. Senin kelimelerin bir başkasına asla senin dilinden gitmez. Bu nedenle yazılır romanlar. Sesini duysam daha iyi olurdu ama olsun. Yazıyı kullanıyorsak böyle bir mektup gelsin sana da.

Dikkat et kendine. Beni nerede bulacağını biliyorsun.

Yakın Arkadaşın

Mehmet Ali & Akşamsefası

GÖRMESEM ÜZÜLÜRDÜM

"Bilmeseydim ağaç ne demek, toprak ne demek dün diz dize oturduğumu bugün buz gibi toprağın altına koymak ne demek... Yas ne demek, neşe ne demek..."

Ben burayı görmeseydim çok üzülürdüm.

Dünyayı bilmeseydim, bir bedeni onca yıl oradan oraya sürüklemeseydim kim bilir nerelerde kahrolurdum kederimden. Hiç bilmeseydim yaşam ne demek, yaşamak ne demek, insan ne demek... Onca muhteşem, onca korkunç insanı bir arada tanımasaydım, varlıklarından dahi haberdar olmasaydım kim bilir şimdi zamanın neresinde, evrenin neresinde topalliyor olurdum.

Bilmeseydim ağaç ne demek, toprak ne demek dün diz dize oturduğumu bugün buz gibi toprağın altına koymak ne demek... Yas ne demek, neşe ne demek... Yirmilik diş ağrısı, tırnak düşmesi, saç dökülmesi, bel tutulması, kalp kırılması ne demek... Yumuşacık, yavru bir kedinin boynuna sokulup mışıl mışıl mırıldanması ne demek; Çıplak ayak basmak yere, taşımak bedeninin ağırlığını dizlerinle; karnınla, omurganla ayakta durabilmek ne demek... Tökezleyip düşmek yere, düşüp yeniden kalkmak ne demek... Gün doğumlarını gün batımlarından ayıramayacak kadar âşık olmak güneşe, kafanı camdan uzatıp mis gibi havayı solumak ne demek... Suyun buz gibiliğinden kesilen nefes, heyecandan terleyen avuç içleri, ense tüylerindeki tuhaf ürperti, uykuyla uyanıklık arasındaki o derin boşluktaki sıçrama, açlıktan guruldayan karnın gülünç hafifliği, fazla düşünmekten şakaklara giren ağrılar, özlemekten sızlayan burun kemikleri, beklerken zamanın geçmek bilmeyişi, bazen çuvaldan boşalan çakıl taşları gibi dökülmesi zamanın peşi sıra üzerine, zaman ne demek...

Koşmak, koşmak, ciğerlerin yanarcasına koşmak ne demek... Bacaklardaki ritmik seğirme, hıçkırık, esneme... Yuva ne demek... Aile... Düşündükçe aklımı kaçıracak gibi oluyorum. Sevgi ne demek? Sevgi! Evvelinde hiç tanımadığın birini günün birinde kendi içinden doğmuş gibi sevmek ne demek?

Ben buraya gelmesem, burayı kendi evim bilmesem çok gücenirdim.

Anlatılanları hayretle, belki hasetle dinlerdim. "Kar yağıyor, yapraklar kızarıyor. Elma var, Amasya elması. Kestane var mesela, suda bekletince çok güzel oluyor. Kelebekler ve balıklar var rengârenk. Çekirdekler var, onlar da suda bekletilince kök salıyor. Öyle bir toprak var ki durmadan yaşam fışkırıyor. Hiç ama hiçbir şey kaybolmuyor, yeniden, dinlenmeden yeni bir yaşama dönüşüyor."

Herhâlde dayanamayıp, kıvranarak şöyle derdim: "Bir gidip görsem?"

Tabii, henüz bilmiyor olurdum kıvranmak ne demek, küçülüp eciş bücüş olmak ne demek.

"Bir insan yaşı kadar yaşayıp geliversem ne olur. Hiçbir şeyi ellemesem, bozmasam. Bakınıp gelsem sade?"

Ola ki geldim, geri döndüğümde tüm sıkkınlığı ve merakıyla beni bekleyenlere anlatırdım olan biteni.

"Koca koca yıllar devrildi üzerime, içimde bir sürü ölümler gördüm."

Evet, böyle başlardım söze muhtemelen çünkü biraz olsun duymuş olurdum, şiir ne demek, müzik ne demek.

"Bir sürü yeni yaşamlar gördüm. Ayrılıklar, ağlayışlar; hak arayan haksız bağrışlar, sessiz yakarışlar...

Evvelinde bir sürü ben gördüm kendimden ayrı. İyisiyle kötüsüyle bir sürü, bana benzeyen...

Tesadüfen orada olanlar, ebediyete kadar toprağını savunacaklar.

Yanlışlıkla bir beni sevdim, haylaz, biraz da yaramazdı o.

Bir benden nefret ettim, kibirli ve arsızdı o.

Bir benden kaçtım, durdum; ümitsiz, çok ümitsizdi o.

Bir ben vardı çok üzgün, ona öyle kötü davrandılar ki üzülmekten zamanın nasıl geçtiğini anlamadım. Bir ben çok öfkeliydi, intikam almak için kurdu saatini, alarm çaldığında çoktan yaşlanmıştım.

Yani "Sen dünyada ne gördün?" derseniz bunca zaman, insan olmayı biraz olsun deneyimleyebildim ama yaşama dair pek az şey gördüm. Ben ve benim gibiler arasında sıkıştım, kaldım. Unuttum, amacımdan şaştım. Nihayet gidecek yer kalmadığında beni hepten boş verdim.

İşte o zaman koca bir dünya gördüm benim dışımda.

Öyle bir zamanına denk düştüm ki yaşamın, kurumadan yetiştim sulara.

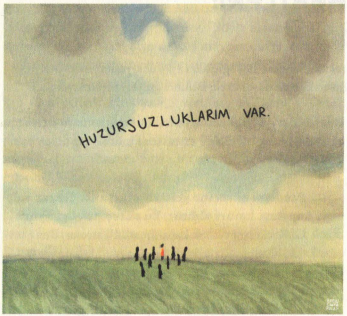
Sönmeden güneşte, dinmeden karda, yağmurda yuvarlandım.

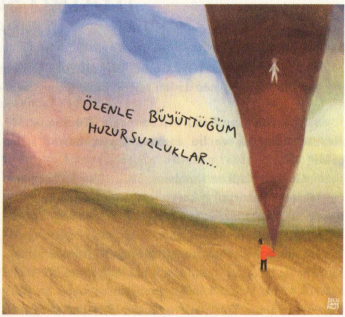
Tam kafamı kaldırıp, dünyayı sahiden görme umuduyla baktığımda gördüm ki yine buradayım."

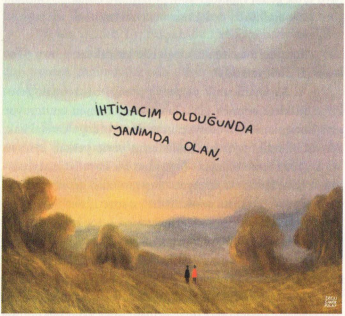
Belki böyle olmuştur, belki de değil, bilmem. Belki bir kez, belki bir kez daha görmek için gelmişizdir ve bu son seferdir belki. Hiç bilemem. Bildiğim tek şey var: Bu dünya çok güzel kendimizden kafamızı kaldırdığımızda. Ve bir şey daha var aslında, konuşmam tam burada bitmezdi. Burun direği sızlamasını, sıcak gözyaşı süzülmesini hatırlar, kıvranırdım bir kez daha: "Bir daha gitsem?"

BÜYÜTÜYORUM

Eren Caner Polat

Mehmet Ali & Akşamsefası

TİYATRO SOHBETLERİ:
KUMBARACI50

Altıdan Sonra Tiyatro'nun kurucusu olduğu Kumbaracı50 Sahnesi, Beyoğlu'daki 11 yıllık yaşam mücadelesine her şeye rağmen devam ediyor. Bulunduğu yerden çağın hakkında düşünerek, bulunduğu yeri unutmayarak...

Hazal Şahin: Nasıl bir sahnedir Kumbaracı50? Ne zaman açıldı ve bu zamana kadar başına neler geldi?

Gülhan Kadim: Kumbaracı50, 2009 yılında açılmış bir sahne. Kumbaracı yokuşunda, 50 numarada, 1. katta. Biz on yıl göçebe olarak farklı sahnelerde oynadığımız için -biraz da o bakış açısıyla- sahnesi olmayan ekipleri ağırlayabileceğimiz bir sahne olarak tasarlandı. Aslında kitlesel fonlama ile başlamış. Bunu şimdi fark ediyorum. Bir sahne açacaktık ama bunun için bir kaynağımız yoktu, on yıllık bir Altıdan Sonra Tiyatro deneyimi ve kişisel olarak girilen kredi borçları vardı. Ama bir bireysel destekleme projesi hazırlamıştık. O da "Duvarda Çivin Olsun"du. Başına gelen en büyük olay şu: Açıldıktan üç ay sonra Şubat 2010'da İstanbul kültür başkentiyken bir mühürlenme, kapatılma durumu oldu. Burada prömiyer yapacak olan bir oyunun provaları devam ediyordu. Özen Yula'nın yazdığı "Yala Ama Yutma". Oyunun konusunun bazı kesimleri rahatsız etiği gerekçesi ve Akit gazetesinin hedef göstermesi ile bir anda büyüyen ve ciddi bir tehdide ulaşan bir süreç yaşadık. Korktuk. Bu korkuyla yine de sağduyulu hareket ettik ve yapmamız gerekenleri yaptık. Sonra olay bizim maruz kaldığımız şeyden çıkıp başka bir zemine oturdu. Bir anda "İstanbul kültür başkentiyken sahneyi nasıl kapatabilirsiniz?" dendi ve o dönemde bir yandan belediyeye de bir baskı oldu kapatamazsınız diye. Çok acayip. Şimdi olsa kimsenin sesi çıkmayacak değil mi?

Yiğit Sertdemir: Belli olmaz.

Yani bir kapanma tehlikesiyle daha mı karşılaşmıştı?

G. K.: Evet, sadece bu sahne özelinde bir mühürlenme olayı olmuştu.

Peki, Beyoğlu'da senelerdir kalmanızın nedeni acaba "Hayır, biz buradan gitmeyeceğiz!"e mi döndü, yoksa hiç alternatif düşünmediniz mi?

G. K.: Ona döndü aslında çünkü dört sene önce "Acaba Beyoğlu'dan çıksak mı?" dedik. Bombaların patladığı, güvenlik konusunun problem olduğu zamanlardı. Çok kötü bir sezon geçirdik. O sezonu nasıl atlattık, bilmiyorum. "Herkes Kadıköy'de. Oraya mı gidelim?" diye konuşuyorduk. Ama herkesin Kadıköy'de oluşu da bir yandan iyi gelmiyordu. Çünkü Beyoğlu'dan kaçıyormuşuz gibi bir his de vardı. Sonradan dönüp Beyoğlu'da bir yer açmak da kolay bir şey değil. "Gitmeyelim. Bunu atlatmaya çalışalım, elbet değişecek," dedik ve ertesi sene müthiş bir sezon yaşadık.

Pandemi sürecine gelecek olursak... Tekrar sahneyi kapatma kararı aldınız. Bu süreç nasıl gidiyor?

G. K.: Resmî olarak kapatılmadı tiyatrolar. Biraz tercihe kaldı, diyelim. Biz aslında açarken de her an yine böyle bir şeyle karşı karşıya kalabileceğimizi tahmin ediyorduk. Aslında bütün önlemleri almıştık ama, buna rağmen "Burası çok korunaklı. Gelin, şu oyunu oynuyoruz!" gibi bir duyuruyu artık gönül rahatlığı ile yapamamaya başladık. Gidişata göre artık açabiliriz, dediğimiz noktada herhâlde açacağız.

Ekip için uzun süre evlerde kaldıktan sonra provaya girmek nasıldı?

Y. S.: Oyunculuk ve prova pratiği benzetmek gerekirse bisiklete binmek gibi. Tabii, insan hemen unutmuyor ama her anlamda kondisyonun azalmış olduğu muhakkak. Bir de bilindik seyir alışkanlıklarını yerle yeksan eyleyen bir koşulun içerisindeyiz. O yüzden bu koşullarla seyredilirken nasıl bir konsantrasyon oluşturulması gerektiği, nasıl bir seyir daveti olması gerektiği hâlen soru işaretleri taşıyor. Hep böyle değişim dönemlerinde, büyük toplumsal olayların sonrasında yahut içinden geçerken bu tür dalgalanmalar ve yeni arayışlar olmuştur muhakkak. Bizim coğrafya içinde darbelerde görmüşüz bunu. Şimdi de aslında aşağı yukarı öyle bir şey yaşıyoruz ve bu da bir dünya savaşı sayılır. Yani birbirleriyle savaşmıyor ülkeler belki ama ortak olarak bir şeyle savaşıyormuş gibiler. Öyle olduğu için başka bir tecrübe daveti var. O tecrübe davetine icabet edeceğiz de yanımızda ne getirelim diye bir soru işareti var. Çünkü bugüne kadar yanımızda taşıdıklarımız, biriktirdiklerimiz birazcık boşa gitmiş gibi bir durum var. Öyle olunca da insan "Ne yapmışız ki şimdi?" gibi bir duruma düşüyor doğrusu. O yüzden oyuncular için tuhaf bir tecrübe olacağı kesin ama bu tuhaflığı bir şeye dönüştürmek gerekiyor. Onun için de tecrübe etmek gerekiyor ama tecrübe edemiyoruz. "Tuhaf"tan daha acındırmayan bir sözcük bulamıyorum şu anda. Tuhafta kaldım o yüzden. Tuhaf bir durumun içerisinden geçiyoruz.

Koşullar üretim sürecini etkiliyor, diyebilir miyiz o zaman?

G. K.: Evet, kesinlikle öyle. Etkilenmemesi zaten

mümkün değil. Aslında yaptığımız işin içeriği de etkileniyor. Yapma biçimimiz de etkileniyor. Hikâye anlatmaya dönmemizin sebebi de o bence. Anlatıcı formuna geçmek bu dönem için daha uygun geldi bize. "Böyle bir ortamda ben ne anlatabilirim ki?" diye de düşünüyorsun. Yani şu anda ne anlatırsam bana da iyi gelir, seyredene de iyi gelir.

Y. S.: Tiyatronun diğer sanatlardan çok daha baskın olan biricik bir özelliği var: "şu an" koşulu. Ortak payda var üreten ile alımlayan arasında. Bu, reddedemeyeceğimiz bir koşul. Televizyona baktığın zaman kimseyi maskeli görmüyorsun. Başka bir evren var orada. Tiyatro etkinliği bunun çok ötesinde.

G. K.: Bizim bu sezon iki yapım olarak seçtiğimiz hikâyelere baktığınızda "Bugüne dair neyi içeriyor?" derseniz kesiştikleri bir nokta var. Bence o da tesadüf değil. Bizim, Gaye Boralıoğlu'nun hikâyelerinden seçtiğimiz hikâyeler de daha çok yalnızlık üzerine. Demiryolu Hikâyecileri de aynı. Çünkü bu dönemde hiç yalnız hissetmediğimiz kadar da yalnız hissettik. Bunu sadece bireysel açıdan söylemiyorum. Biz çok büyük mesleki değersizlik ve yalnızlık hissi ile de boğuştuk uzun bir süre. Hâlâ boğuşuyoruz.

Y. S.: Çünkü tiyatronun özü ve bizim tiyatro olarak yirmi senedir yapmaya çalıştığımız şey bu: Bulunduğun yerden çağın hakkında düşünmek, bulunduğun yeri unutmadan çağı değerlendirmek.

Bir de tiyatro şu anın gerçekliğini hiç unutturmuyor. Televizyonda izlediğiniz hiçbir dizide maske takılmıyor, evet. Orada hayat normal devam ediyor. Ama bir tiyatroya oyun seyretmeye geldiğinizde sadece sandalyelerin arasındaki mesafe bile sizi o anın gerçekliğine tekrar getiriyor. Bu koşullar seyircinin de henüz tecrübe etmediği bir şey.

G.K.: Evet. Bütün bu bilgilerle seyretmeye çalışıyor aslında. Bir düşün: Oyun seyretmeye geliyorsun. Oyunlarda birilerinin öksürük krizine girmesi çok normal bir şeydir mesela ama şimdi böyle bir şey olduğunda büyük bir reaksiyon oluşabiliyor bununla ilgili.

Peki, destek kampanyasından bahsedecek olursak... Nasıl başladı ve nasıl devam ediyor?

Y. S: 2009'a dön çünkü onu soruyor aslında.

Evet, açılıştaki "Duvarda Çivin Olsun" şu anda "Duvarda İzin Olsun" kampanyasına dönüşmüş durumda. Ama 2009'da sizin kitlesel fon desteğinden haberiniz yoktu galiba?

G. K.: Öyle bir alanda yoktu aslında. Ben hatırlıyorum, "Duvarda Çivin Olsun" bültenlerini CD'ye basıp basına yolluyorduk. Fısıltı gazetesini oluşturanlar; çevremiz, böyle bir sahnenin oluşması için destek vermek isteyenler ve basındı. Ben hatırlıyorum: Biz burayı açarken basın gelmişti. Şimdi çok zor böyle yerlere kamera getirmek.

Neden?

G. K.: Yok, gazete mantığı da değişti. Bu, çağın da getirdiği bir şey tabii.

Ben, bir esnafın dükkânını kapatması haber olurken bir tiyatronun destek çağrısının haber olmamasını anlamıyorum. Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

G. K.: Çünkü tiyatro o kadar politik algılanıyor ki! Yani bir sürü şeyde politik olmaya zorlanıyoruz ama tiyatro da bir sanat dalıdır. Sahneler vardır, orada oyunlar oynanır gibi basit düşüncelerden tamamen çıkıp, sadece politik olarak algılanmaya başladığı için bana tuhaf gelmiyor bunun haber yapılmaması.

Aslında bu yalnızlaştırılma hâli çok önceden başlayan bir şey gibi.

G. K.: Evet, çok öncesinde başladı ve bu süreçte gittikçe başka şekillerde de gösterildi. Bu arada biz sanki tiyatro seyircisi çok büyük bir orandaymış gibi konuşup duruyoruz ama tiyatroya hiç gitmeyenlerin oranı çok fazla. Yüzde 82'lik bir oran var. O kadar küçük ki o yüzden bizim etki ettiğimiz alan. Bizim boğuşmamız birilerinin de işine geliyor. Tiyatroyu sevip sürekli takip eden kitle gerçekten çok küçük ama o kitlenin de sahiplenme duygusu çok yüksek. Kampanyanın bir anda patlaması ve çok hızlı bir şekilde hedefine ulaşıp bunu aşması da aynı sebepten diye düşünüyorum.

Siz aynı zamanda desteğin bir kısmını, destek talep eden sekiz tiyatroyla paylaşma kararı aldınız değil mi?

G. K.: Evet. Aslında biz bir hedef koyduk ama o hedef gerçekte bizim ihtiyacımız olanın çok altındaydı. Hem bu sezonun böyle geçeceğini öngörüyorduk hem de geçmişten zaten biriken, bizi çok zorlayan finansal durumlar vardı. Yine de bunun tamamını oraya koyup o hedefi toplamaya çalışmak istemedik. Çarkın dönmesini sağlayabilecek bir miktarı belirleyip, hedef koyup bunu gerçekleştirmek istedik. Bir günde yüzde ellisi tamamlanmıştı ve sekiz günde hedefin tamamına ulaştık. Bu, çok şaşkınlık verici bir şeydi ve çok mutlu etti bizi. Fongogo da çok şaşırdı. Çünkü onların da ilk kez gördüğü bir şeydi. Müthiş bir sahiplenme ile o hedefi gerçekleştirmemizin ardından bir şey başladı.

Peki, bu destek kampanyası hiç olmasaydı ne olacaktı?

Y. S.: Kapanmak zorunda kalacaktı.

Sizce bu süreçte ne olması gerekiyordu? Sizin çözüm öneriniz nedir?

Y. S.: Bütçe ayrılması gerekiyordu. Bu kadar.

G. K.: Diğer bütün ülkelerin yaptığı gibi.

YİRMİ BİR GÜNDE YALNIZLIĞA ALIŞMAK

"Yalnızlık eylemimi al, normal hayatımı üstüne koy. Ne çıkar? Bildin! Yalnızlık. Normal hayatım etkisiz eleman."

Bu gidişe dur demem lazım. Duran bazı şeylere yol vermem lazım. Hakkım yeniyor, hakkımı korumam lazım. Hakkımı koruduğumu göstermem lazım. Ama nasıl?

Üç haftadır işsizim, iki yıldır aşksız, on iki yıldır babasız, zaman zaman arkadaşsız. Öyle bir şey yapmalıyım ki tüm dünya benim yalnız, yapayalnız olduğumu anlamalı. Mesela bugün buradan yola çıkıp Ankara'ya yürümeliyim. Gerçi Ankara'da bana yardım edebilecek kimse yok. Sokaklara çıksam çırılçıplak? Kime ne faydası var? Ben bu yalnızlığı hak edecek ne yaptım? Bunu yazıp, başımın üstünde taşıyarak İstiklal'de yürüsem? O ne öyle "Yalnızlık başımın tacıdır!" der gibi? Yok, olmaz. Boğaz Köprüsü'ne çıksam, şöyle bir bağırsam, bağırsam... Ya da bağırmak yerine şarkı söylesem? Bana şarkılı bir eylem çok yakışır. Çünkü çok şarkı dinledim ben. İçim dışım şarkı oldu. Nasıl? Yok, enstrüman çalmıyorum. Çıplak sesle olmaz mı? Tamam. İyisi mi ben "Yapayalnız öldü." haberlerine konu olayım. Heh, evet evet. Çok iyi düşündüm bak. Evden hiç çıkmayayım. Zaten bir markete gidiyordum. Ona da gitmem. Bir ay idare eder miyim? Ederim. Hay aklımla bin yaşayayım, e mi!

Duble Türk kahvemi de yaptığıma göre cam kenarına geçebilirim. Biri çıkıp da şu evdeki eşyaların yerini bir kez mi değiştirmez? Nasıl kavga edesim var mavi tabaklar nerede diye. Yok. Ben de istemez miydim "Canımmmmm kırmızı hırkamı gördün müüüüü?" diye bağırmayı? Yok. Hayır, kim istemez şimdi ortalıkta çorap olsun, kumanda bıraktığın yerde kalmasın, dünden kalan tabak kaldırılmasın? Kim istemez tam da bu sebeplerden sinirlerin hoplamasını? Ben isterdim. Amaaaaa yok! Haber metinlerini görüyorum: "33 Yaşındaki Genç Kadından Yalnızlık Eylemi", "Yapayalnızlık Eylemi Sürüyor", "Böyle Yalnızlık Görülmedi"... Sonra iş büyüyecek. Yalnızlık eylemimden ilham alan başka kadınlar ya da adamlar çıkacak. "Yalnızlık Eylemlerine Bir Yenisi Daha Eklendi", "Yalnızlar Yalnız Değildir"... Hahayt! Sonra ister misin biz bu yalnızlar aynı eve çıkalım? Değme keyfime, değme be!

Eylemin Sekizinci Günü

İçim dışım makarna oldu. Alt dolabı silip süpürdüm. Kalori yumağı gibi salonda bir oraya, bir buraya dönüyorum. Yuvarlana yuvarlana... Yastığı, yorganı salona taşıdım. Bunca yıl nasıl akıl edememişim. Sanki yatak odasına girenim var. Telefonum iki kez çaldı. Biri kredi teklifi için, biri tivibu borcu, diğeri de internet borcu... Mobil işlemlerden ödedim. Nakit avanstan çekti. Kaldı mı sana 350 lira? Nakit avansı çok seviyorum, laf aramızda. Kendi parammış gibi tepe tepe kullandım bunca yıl.

Her şey yolunda sayılır ve işte problemim tam da bu! Yalnızlık eylemimi al, normal hayatımı üstüne koy. Ne çıkar? Bildin! Yalnızlık. Normal hayatım etkisiz eleman.

Buna canımı hiç sıkmıyorum. Çünkü sıkılacak canım kalmadı. Peki, bu eylemim nasıl ses getirecek? Nasıl gazetelere manşet, haberlere konu, Twitter'a hashtag, Instagram'a post olacağım? Nasıl? Bu dünyadaki insanlar ne olacak da benden haberdar olacak? "Bunca yıl bu sokakta yaşadı. Ağzından tek kelime duymadık," demeyecek mi şu komşular? Öğle arasında arada bir yemeğe çıktığım Sevil ve Ayşen dışında biri de çıkıp beni hatırlayacak mı eski iş yerimden? Seeeekiz gün. Neredeyse on. **Benden yirmi gün ses gelmeyince mi merak edileceğim, elli gün mü, yüz gün mü, kaç gün, kaç yıl? Neyse biri söylesin, o kadar bekleyeceğim.**

Eylemin Yirminci Günü

Omurgam, iç organlarım ve saçlarım birbirine girdi. Eylemimin yirminci gününe girdim ama hâlâ bunu nasıl duyuracağıma dair bir fikrim yok. Belki de bir hesap açmalıyım: Yalnız Kadın. I ih nooooo... Yapayalnız Kadın? Kesin kullanılmıştır. Yalnızların Yalnızı? Adımı kullanayım bari. Yalnızların Selin. Güzel oldu bak. Ama ilk takipçim nasıl gelecek? Zaten beni kaç kişi takip ediyor ki?.. **Ben soyağacımı akrabalarımı Instagram'da engellerken öğrendim.** Yani? Bu iş yaş.

Koltukta iyice kıvrılayım. Ohhhhh... Kadınlar yemek yapıp birbirlerine puan veriyor, gelinler kaynanalara, kaynanalar gelinlere savaş açıyor, kayıplar aranıyor, bazıları bulunuyor, bazıları bulunmuyor. Beni arayacak kadar merak eden kim var? Neyse, bunu düşünüp kendimi üzmemin âlemi yok.

Yalnızlığıma iyice ve son derece hızlı adapte oldum. Hem ae yirmi bir gün olmadan! Demek ki bu yirmi bir günü önceden doldurmuşum. Sabahtan beri o kanaldan o kanala sıçradım. O diziden ötekine düştüm. Sonra da akşam haberlerini açtım. Dizileri izlerken yalnızım, şarkılarda yalnız, filmlerde yalnız, reklamlarda yapayalnız. Haberlerde herkes ben. Eylemim bu haberlerde yayımlanacaksa hiç ses getirmez. Altmış dakikada altı yalnız kadın haberi izledim. Instagram hesabımı kapattım. Bir paket makarna almak için markete çıktım. Dizilerde oynayamam, şarkılarda adım geçmez, reklamlara hiç çıkamam. Ama haber değerim hep var.

Nazlı Başaran

GÜZEŞTE

Ey sevgilim!
Gönlümün harabelerinde ne gezersin?
Yıkılmış sabahlarıma kara bir su sızmış
Bu nehir bizi ayıran devranın düğünüdür.

Çok geç kalmışım senin şehrine,
sevdanın merhemine geç kalmışım
Yollarda yolumu aramışım.
Düşmüşüm cehennemin kaygan zırhına
düşmüşüm de altından beter parlamışım.

Düşününce bile içimi burkan sessizliklerin var.
Bir de aramızdan geçen koca vadilerin gazabı.
Dudağımı ısırarak geçtim bu sevdanın üstünden
Dünyamı bir gecede tam altı kere yıkmış gibisin
Gönlümden nasıl af dilersin?

Mehmet Ali & Akşamsefası

Cihat Duman

NIMIC ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Filmi izlemeden bu yazıyı okuyanlarda ateş, bitkinlik, iştahsızlık, erken yaşlanma, ciltte kızarıklık, boğaz ağrısı, göz iltihabı, kulak çınlaması, sinirlilik, geçici ya da kalıcı işitme kaybı, akciğer kanseri, kaşıntı, yanma, burun akıntısı, ishal, erken doğum, kabızlık, âdet gecikmesi, asbestoz, belde eğrilik, anksiyete, silikozis görülebilecektir.

En sevdiğimiz ilk beş yönetmenden biri ve hemşehrimiz sayılan Yorgos Lanthimos, on iki dakikalık kısa bir film çekti. Seyirci tarafından çok sevilen bu film asla anlaşılmadı. Kişinin niyetini açıklamaya çalışayım.

Filmin resmî künyesinde "Ailesiyle sıradan, sorunsuz bir yaşam sürdüğünü düşünen profesyonel bir çello sanatçısının yolu metroda hiç tanımadığı biriyle kesişir. Bu karşılaşmanın onun üzerindeki etkisi sandığından da fazla olacaktır." denmektedir. Bir erkeğin başından geçenlerden bahsediliyor ama erkeğin başından bir şey geçmiyor. Bütün pathos kadın karakterde. Anne ve üç çocuk orada bir kurum. Birbiriyle bağlantılı dört canlı olarak devam ediyorlar. Bu kurum modern anlamda bir aile kurumu değil. Doğal bir kurum. Hayvan ve yavruları bir arada, o kadar. Başlarında dam var. Baba asla yok. Baba denen belirsizlik kimseyi germiyor. Kahraman denen varlığın erkek oluşunun parodisi yapılıyor gibidir. Çünkü klasik anlatıda, efsanelerde, antik Yunan tiyatrosunda, kutsal kitaplarda, Tanzimat Dönemi romanlarında, postmodern anlatıda, Netflix dizilerinin kahir ekseriyetinde kahramanlar erkektir. Eve dönmeyebilirler. Av kazası geçirmeleri muhtemeldir. Attan düşerler. Otomobilleri bir yere çarpar ve ölürler. Sakatlanırlar. Hapse girerler. Her şey erkeklerin başına gelir ve kadın karakterler maruz kalır. Bu filmin künyesinde bir erkeğin hayatından bahsedilir ama filmde erkek ve baba anlatılmaz. Anneyi izleriz. Bizi annenin tarafında bırakacak tuhaflıklar iyi ayarlanmıştır. Üç çocuk anne ve babayı, baba benzerini, baba olamayanı yatak odasında seyreder. Salonda seyreder. Mutfakta seyreder. Çocuklar yani bu filmin üç izleyicisi anneleriyle ilişkili baktıkları her şeyi taşa çeviriyorlar. Adam ve sonradan oyuna giren "güzel kadın" taştır. Taş gibi eşit, taş gibi benzer. Kahvaltı masasına yabancılar (erkek ve güzel kadın) oturamaz. Onlar ayakta, haşlanmış yumurta yemeye mahkûm bırakılmıştır. Yiyeceklerini de kendileri temin eder. Ambarın kilidi verilmez *barbar*lara.

Aile kötüdür ona göre. Bu kurumda iyi gitmeyen bir şeyler var yüzyıllardır.

Lanthimos aile kurumuna kafayı takmış bir düşünür. Önceki filmlerini hatırlayalım lütfen. Aile kötüdür ona göre. Bu kurumda iyi gitmeyen bir şeyler var yüzyıllardır. Aileden önceki günlere özlem duyulur. Kadınların çocuk doğurduğu ve çocuklara kabilece ortak bakıldığı çok eski zamanlara heveslenir. Baba belli değildir. Bunu çeşitli metotlarla anlatıyor filmlerinde. Doğayı seviyor. 20.000 yıl öncesine özlemle bakıyor Lanthimos.

Adam yataktan kalkar ama asla karısıyla göz göze gelmez. Konuşmaz, mutfağa yönelir. Sahte bir günaydın bile esirgenir partnerden. Yumurta haşlar ve avlanmaya/çello çalmaya gider. Evin dışı ise artık kültürdür. Doğaya ait şeyler evde kalmıştır. Ferah bir ev seçilmesinden evin doğayı temsil ettiğini çıkarıyoruz. Dönerken metroda şifreyi ağzından kaçırır. Şifreyi ele geçiren güzel kadın derhâl adamı kopyalar. İşte bize kültürel bir zehirlenme örneği. Adam çiçek alır, kadın çiçek almaz ama adamın peşinden eve çiçekle gelir. Çiçek, kadının elinde kendiliğinden oluşmuş olabilir. Kopyalama yavaş yavaş oluyor. Önce şifre, sonra yürüyüş, sonra çiçek, sonra aynı anahtarlıkla dış kapının kilidini açma ve diyaloğu beraber söyleme. Kadın kopyalamada öyle bir yere ulaşır ki adamın yataktaki iktidarını ele geçirir. Sonra mesleğini. Sonra yumurtasını. Çocuklar izlemektedir. Güzel kadın yoktur. Çünkü arzu nesnesi değildir. Sadece bir ikamedir. Güzelliğinden ve kadınlığından mücerret olarak kurgulanmıştır bu filmde.

Çekik gözlü kadın evine yani doğaya aynı anda gelen bu iki kişiyi ayırmaz. Susar ve uyur. Yatak odasında, üç çocuğun önünde önce erkek karakter kadına sokulur. Ayağını ayaklarının arasına koyar. Yeterli enerjiyi alamayınca güzel kadına müsaade eder. Güzel kadın zarifçe uzanır ve ayağını çekik gözlü kadının ayaklarının arasına koyar. Çekik gözlü kadın ayaklarını kıpırdatır, ayağı âdeta ayaklarının içine almak için kıvranır. Doğada yani

Merve Yiğit

evde her ne kadar babanın kim olduğuna ilişkin bir ayrım yoksa da insan bir arzu makinesi olduğundan bir sınırdan sonra tercihini belli ediyor demektir bu. Bu sahne insanın istemesine, belki de doğada yaşadığı hâlde hayvandan en önemli farkına götürür bizi.

Güzel kadın çellonun hakkını veremez. Kültürü tam benimsememiştir. Çekik gözlü kadın nasıl doğal ortamda arzusuna yenik düştüyse güzel kadın da yeteneksizliğine yenik düşmüş, avlanma taklidi yapamamıştır. Bu da insanın hayvandan farklı bir diğer özelliği: sanatsal yetenek. Ayak sahnesi ile birlikte düşünelim çellodan çıkan atonal sesleri. Ama çaba sarf etmiştir güzel kadın. Bozuk sesler orkestra tarafından absorbe edilebilmiştir. Çocuklar ve anne, "babanın adı"nı nasıl alkışlamaları gerekiyorsa güzel kadını da öyle alkışlarlar. Demek ki çello çalınmıştır. Av dönüşü eve getirilen hayvanın farkı olur mu?

Gelelim "Excuse me, do you have the time?" şifresine. Anlamından bağımsız olarak söylemek gerekir çünkü "I love you, so sorry." de bir şifredir, "Do you love me?" de. Sfenks/canavar/ejderha erkek kahramana bir bilmece sorar, erkek kahraman da tılsımı çözer ve canavar alt edilir. Erkek, kültüre girer. Şehre girer. Oedipus'ta olduğu gibi şehrin yönetiminin başına geçirilir ya da Gılgamış'ta olduğu gibi (Enkidu) kral ile arkadaş olur.

Burada görünürde şifreyi ağzından kaçıran adam ne canavarla karşılaşır ne onu döver ne de ona yem olur. Şifre ağzından çıkar çıkmaz dolaşıma girer, virüs gibi bulaşır birilerine. Adamın "adam" olmadığı, filmin adamı anlatmadığı bize söylenir. Şifreyi başkaları da bilmektedir. Siyahi adam çellocu adama saati sorar. Adam eğer cevap verirse siyahi adamın hayatını kopyalayabilecektir. Aslında bu filmle şifre bize verilir. Bu şifreyi duyduğumuz her an doğada cinsiyetin olmadığını hatta karakter denen şeyin de olmadığını hatırlayacağız. Bu kültürel parolayı doğal olana dönerken kullanabiliriz. Parolayı kullanarak kimseye zarar vermeden ve özellikle konuşmadan, ses çıkarmadan birilerinin yatağına girip uyuyabiliriz. Varsa yemeklerinden yiyebiliriz. Çocuklarını sevebiliriz. Elimizde bir imkân varsa karşılaştığımız kişilere karşılık beklemeden verebiliriz. Özel olmadığımızı, sıradan olduğumuzu, bakterilerden bir farkımızın olmadığını düşünürüz bu şifreyle. Bu şifrenin Türkçesi "Adreste misiniz şu an?" cümlesidir. Deneyin, asla pişman olmazsınız. Neredeyse yarısı -altında motor, elinde cep telefonu- kurye yapılan, diğer yarısı da müşteri olan halkımız şifrenizle çözülecektir.

Bu şifreyi duyduğumuz her an doğada cinsiyetin olmadığını hatta karakter denen şeyin de olmadığını hatırlayacağız.

Mehmet Ali & Akşamsefası

DEĞİŞİM ONU BEKLEYENİ BEKLER

Değişime niyet edildiği ya da değişimin talep edildiği an, o ana dek süregelmiş tüm gözlemlerin ve bu gözlemlerin yorumlarına dayanan tüm yargıların değişim zamanı da başlıyor. Değişimi izlemek, görmek ve mevcut yargıyı değiştirmek. Tekrar, tekrar ve tekrar.

Müdahaleye sebep olan ve maruz kalan o iki taraftan ya da tek bir noktadan başlayıp tüm dünyaya yayılan sınırsız bir etki hayal edin.

Değişim (Her ne sebeple, her ne konu özelinde talep edilirse edilsin.) başladığında birbirine bağlı olan pek çok şey değişiyor. En spesifik değişim beklentilerinde dahi söz konusu değişimin etkisi birbirinden farklı bir sürü alana yansıyor. Her bir müdahale yeni bir kelebek etkisi yaratıyor.

Bu gerçeği göz ardı ediyoruz. Elde etmeyi beklediğimiz sonucun değişimin kendisi olduğuna dair büyük bir yanılgıya düşüyoruz. Hâlbuki talep ettiğimiz şey bir sonuç değil bir süreç. Şunları kendimize sormuyoruz: "Bu değişime uyum sağlamaya, ona değişerek eşlik etmeye hazır mıydım?", "Beni bu değişimin gerekliliği konusunda ikna eden etki, bir yerlerde benden bağımsız bir şekilde başlamış olan hangi değişimin uzantısıydı?"

Eğer niyet ya da talep ettiğim değişime benim için önemli olan bir başkasının menfaati için giriştiysem sonuca ulaşmakta telaşa kapılırım, heyecanlanırım. Değişimi bir an önce görmek isterim. Her ne olacaksa bu değişimin sonunda onu ve beni bekleyecek olan, bir an önce onu yaşamak isterim. Her anının tadını çıkaracağım, gözlemleyerek uyumlanacağım, kendimi değiştirerek eşlik edeceğim bir değişimden ziyade sonuçlarının sağlayacağı faydaya odaklandığım bir değişim için hırpalanma başlar. Tahammülsüzlük, kaygı ve ardından öfke omzuma yükünü bırakmaya başlar. Taşıyamaz, yorulur, yükün bir kısmını değişmesini beklediğim tarafa pay ederim. Tamamen kucağımıza yığıldıklarında onlardan başka bir şeyi taşıyabilecek gücümüz kalmaz ve pes ederiz. Değişimi bir başkasının menfaati için istiyorsam sabrı uzun süre korumam zorlaşır.

PEKİ, İLK ADIMI HANGİ TARAF ATMALIDIR?

ŞUNU DÜŞÜN:
AY SANA GELİR Mİ?

Eğer niyet ya da talep ettiğim değişime kendi menfaatim için giriştiysem sonuca ulaşmakta **çok daha** fazla telaşa kapılırım, heyecanlanırım. Değişimi bir an önce görmek isterim. Her ne olacaksa bu değişimin sonunda beni bekleyecek olan, bir an önce onu yaşamak isterim. Bana eşlik eden, gözlemleyerek uyumlanacağım bir değişimden ziyade sonuçlarının bana sağlayacağı faydaya odaklandığım bir değişim için hırpalanma başlar. Tahammülsüzlük, kaygı ve ardından öfke omzuma yükünü **çok çok daha** ağır bırakmaya başlar. Tamamen kucağıma yığıldıklarında onlardan başka bir şeyi taşıyabilecek gücüm kalmaz ve **çok daha** erken pes ederim.

Değişimi kendi menfaatim için istiyorsam sabrı korumam **mümkün değil**.

Ama eğer niyet ya da talep ettiğim değişime "biz"in menfaati için giriştiysem sabrı korumaya dair en ufak bir kaygım kalmayacaktır. Bu, gönülden adandığım bir dava gibi, bir inanç gibi beni yüreklendirecektir. Her anının tadını çıkaracağım, gözlemleyerek uyumlanacağım, kendimi değiştirerek eşlik edeceğim bir değişimi bu şekilde başlatmak, böylesi bir döngünün başlamasına vesile olmak ya da çoktan başlamış olana karışmak, yayılmasına yardımcı olmak, tüm sürece bu bilinçle ve anlayışla teslim olmak yüce bir amaca hizmet ettiğimi hissettirecektir.

Sebep olmak ya da maruz kalmak insanda başlangıcın sadece kendisinden yola çıktığı ya da kendisiyle ilgili olduğu yanılgısını yaratıyor. Söz konusu değişim olduğunda sonsuzluktan gelen ve sonsuzluğa doğru devam eden muazzam bir etkiden bahsettiğimizi, tek bir nihai sonucun asla olamayacağını öğreniyoruz. Sadece birbirimizin hayatına etki ediyor gibi görünüyoruz. Aslında aynı anda hem sebep oluyor hem de maruz kalıyoruz ve böylece değişimin sürekliliğini koruyabilmesi, yayılabilmesi için ona aracılık ediyoruz. Var olana, süregelene uyumlanıyor, eşlik ediyoruz.

Bunu ya zaten biliyoruz ama derli toplu ifade edemiyoruz ya da henüz bildiğimizi bilmiyoruz. Bilmiyorum. Ama şunu biliyorum: Ay'ı kendimize çağırmıyoruz, ona gidiyoruz.

instagram.com/kafkaokur

Okurlarımıza da sorduk: "Değişim onu bekleyeni bekler. Peki, ilk adımı hangi taraf atmalıdır?"

DEĞİŞİM

Değişim tıpkı insanın gölgesi gibidir. Bazen çok yakın, bazen uzaktır. Bazen insanın yanında, sağında, solunda ya da arkasındadır. Gölgenin ışığın açısına göre değişken olması gibi değişim de farkındalığımıza göre bizi takip eder. Duygusal ihtiyaçlarımızın, sınırlarımızın, bedenimizin farkına vardıkça değişim ile bütünleşmeye adım adım ilerleriz. Tıpkı gölgemizin varlığını hissetmemiz ve değişkenliğinin kafamızı allak bullak etmesi gibi. Değişim bizimledir, eylemini bekler, durur. Farkındalığa doğru yürüdükçe değişim de eylemle bütünleşmeye başlar ve bunun sonucunda ortaya devasa bir dans gösterisi çıkar. Gölgenin varlığıyla artık dans edebilmek gibi...

Seda Var

BUMERANG

"Dün akıllıydım, dünyayı değiştirmek istedim. Bugün bilgeyim, kendimi değiştiriyorum."
Mevlânâ

Dünyada değişmeyen tek şey değişimin kendisi. Peki ama bu değişim gerçekten bizden mi başlıyor? Değişimin süregelmesi için katedilen yol bizim sorumluluğumuzda mı? Koşulların etkisi yok mu?

Elbette, değişmesi gereken bir şey olduğunda, öncelikle dönüp kendine bakmak, ona göre bir yol haritası çizmek mantıklı. Peki ama koşullar kendini değiştirmene izin vermiyorsa o zaman ne yapmalı? Tarihin cevap veremediği en büyük sorulardan biri bu olsa gerek.

Kâğıt toplayarak ailelerinin geçimine destek olmaya çalışan küçük çocuklar değişim istediklerinde ne yapmalı? Kendilerini mi değiştirmeli? Okula gitmeyi mi talep etmeli? Koşullar izin vermiyorsa bu değişimi nasıl başlatabilirler ki? Başlatamazlar. Bu nedenle değişime kendinden başlamak günümüz dünyasında daha çok bir lüks olarak kendini gösteriyor. Dolayısıyla değişim önce insanlığın kurduğu sistemden başlıyor. Yani değişimi yaratacak olanlar, yine değişim ihtiyacının doğmasına neden olanlar. Burada kısır bir döngüye giriyoruz. Bumerang yine onu atan kişiye dönüyor. Bizim bu yolda üzerimize düşen ise bumerangın kimin elinde olduğuna karar vermek. Çünkü değişimi başlatanlar kelebek etkisiyle diğerlerine etki ediyor. Bu patikada bazen yalnızca bir koza, bazen değişimini tamamlamış bir kelebek, bazen de yalnızca o sırada yolu oraya düşmüş bir ateş böceği oluyorsunuz. Çünkü değişim kaçınılmazdır, ilerlemek ise bir tercihtir.

Irmak İnan Çınar

DEĞİŞİM RÜZGÂRLARI

Uçmak için en geleneksel araçlardan biri sıcak hava balonudur. Sadece dikey kontrolü olan bu balonlara yön veren şey rüzgârdır. Balona yön veren kişi alçalarak ya da yükselerek gitmek istediği yöne doğru esen bir rüzgâr yakalamaya çalışır. Değişim de rüzgâr gibidir. Rüzgârın sıcak hava balonunun etrafında dans etmesi gibi değişim de bizim hazır olacağımız ana dek etrafımızda dönüp dolaşır. "Uçmak isteyenin rüzgârı hazırdır." derler. Değişime karşı esnek olanlar ve olmayanlar arasındaki fark da bu değil midir zaten? Rüzgâr hep oradadır. Fark yaratan, ilk adımı atabilmektir. Balona binersin ya da beklersin. Balona binip yola çıkanlar hayata karşı esnek, değişime açık ve hazır olanlardır. Onlar yolda değişir ve dönüşürler fakat rüzgâr tek bir yöne doğru esmez. Balon bizi önce şimdiye götürür. Şimdideki değişim tüm hücrelerimizde, organlarımızda, bakış açımızda, anılarımızda ve farkındalığımızda gezinir. Ardından geçmişe gideriz. "Şimdi"de değişen bakış açımız ve farkındalığımız âdeta geçmişimizi değiştirir. Aynı anılara bambaşka bir gözle bakmaya başlarız. Zamanda yolculuğumuzun son durağı olan gelecekteyse değişim çok daha kuvvetlidir. Hiç yazılıp çizilmemiş bir kâğıda istediğimizi karalayabilir, sınırsız hayaller kurabiliriz. Değişim bir varış noktası değil, bir yolculuktur. Değişime açık olan için rüzgârın hazır olduğu bir yolculuk.

Yeşim Yeşiltaç

İDDİALI RENKLER

Ben hiç evlenmedim. Bunu her söylediğimde biri atılıp "E, olur Nazife. Sen daha gençsin," diyor. Laf uzamasın diye başımı sallayıp geçsem de bu yorum canımı sıkmıyor değil. Bir kadının evlenmemeyi tercih edebileceğini kimse düşünemiyor. Burnu büyüklükten uğursuzluğa her şey ima ediliyor da bu ihtimali kimse aklının ucundan bile geçirmiyor.

Uğursuzluk meselesini anlatayım. Dükkânının başındayken annem gelinliklerini benim üzerimde denerdi. O zamanlar fidan gibiydim tabii. Mihrap yerinde gerçi hâlâ, annemin işin ucundan tutacak hâli olsa yine giyerim. Hayatta en övünebileceğim şey annemi hiç kırmamış olmak, yine kırmam.

Mağazayı açtığı ilk zamanlarda anneme modellik yaparken içim bir pır pır ederdi, yalan yok. Başkalarının saadetini giye giye kendiminkini olmadan soldurdum mu? bilemem. Bir noktadan sonra sıkıldım bence. Her görene "Tez zamanda kendininkini giymek nasip olsun inşallah!" dedirten, her görenin gözlerini ışıldatan gelinlikli hâlime aynada bakmaya bile üşenir oldum zamanla.

Dükkâna gelip gidenlerin ruh hâllerinin etkisiydi belki. Yüzü yalandan gülse de gerginlikten kaşı, gözü atmayan gelin pek görmedim. Haksız da sayılmazlar. Düğüne gelene kadar öyle zorlu etapları atlatıyorlar ki o gelinliği üzerlerine geçirdiklerinde en hissedemedikleri şey saf sevinç oluyor. Hırs, telaş, beğenilme endişesi, en iyisine sahip olma arzusuyla imkânlar arasındaki tezat, sevimsiz dünürler, burun kıvıran anneler, kaba damat adayları derken beş yaşından beri hayal ettikleri gelinliğin dışı seni, içi onları yakıyor.

Annem gelinlikçi olmasa işler farklı gelişir miydi, ondan da emin değilim. Mağaza kapandığından beri, yedi yıldır psikiyatr sekreterliği yapıyorum. Gergin düğün ahalisini geride bıraktım, derken kafayı yemiş çiftlerin arasına düştüm. Patronum Can Bey şahane bir terapist. Kapıdan içeri barut gibi giren kaç çifti tamir edip gönderdi, sayamadım. Adamcağızın gücü bir tek kendi evliliğine yetmiyor. Terzi kendi söküğünü dikemiyor işte.

Anacığım da kaç kadını öyle ya da böyle memnun etti ama işte hayat pis polyesterini layık gördü ona. 65'ini bitirmeden öyle bir illete düştü ki sormayın. Bir sabah kalkıyor, kendini düğün gününde gelin zannediyor, ertesi akşam çocuk parkında buluyorum. Yıllarca katalogda göz attığı bir modeli aynen kazımakla övündüğü aklı acımasız oyunlar oynuyor ona. Toplasan günde anca beş dakika kızı olarak kalabiliyorum.

Geçen pat diye "Senin ne zaman mürüvvetini göreceğim Nazife?" diye sordu. Aklı yerindeyken bir kez sormamıştı bu soruyu. Anamdır, canımdır ama biraz bencildir. Babam ben beş yaşımdayken ölmüş, elinde bir ben kalmışım. Turşumu kurmak niyetindeydi bence. Ne olduysa birden kızının mutluluğu aklına düşüverdi.

"Ne evliliği anneciğim? Benim gönlüm yok, biliyorsun o işlerde," dedim. Yüzüme baktı bir an, sonra geldi, yanağımı okşadı. "Benim canım kızım, benim prensesim gördüğüm en güzel gelin olacak. Kendi ellerimle dikeceğim gelinliğini," dedi. Gözümden bir damla yaş iniverdi. Evlilik hayali kurduğumdan değil de annemden nicedir böyle hoş bir söz işitmediğimden. Beş dakika sonra mutfakta tarhana karıştırıyordum, annem de beni ablası sanıyordu.

Burnu büyük sayılmam pek ama karşıma gönlüme göre birinin çıkmadığı da doğru. Gerçi bütün gün gelinlik mağazasında nasıl bir kısmetle karşılaşacaktım ki?.. Damatları ayartacak değildim herhâlde. Tövbe, tövbe. Daha evlilik arifesinde kaşı ayrı, gözü ayrı oynayan damat da az görmedim ha! Günahları boynuna. Erken gelip annemle beni provada yakalayan bir tanesi "Size çok yakışmış, şimdi nişanlım giyince moralim bozulacak," deyip avucuma gizlice telefon numarasını bile sıkıştırdı, yemin ediyorum. Hadsiz, terbiyesiz. Aynı çift yıllar sonra Can Bey'e terapiye gelmesin mi? Beni tanımadılar şükür de damadın bakışı yine bakış değildi, söyleyeyim. Can çıkmadan huy çıkmıyor işte.

Bu sözü Can Bey'e söylesem kesin zekice bir espri yapar. Onun işi bir nevi tamir nasıl olsa: Bozuk ruhları tamir ediyor. Bunları düşünürken "İlahi Can Bey!" lafı çıkmış ağzımdan. Annem aklının tekrar yerine geldiği üç dakika peşini bırakmadı işin, korkumdan öldüm yanlış anlayacak diye.

Can Bey evli barklı adam. Hoş, olmasa bile dönüp bana mı bakacaktı Allah aşkına? Yakışıklı, kültürlü, kibar, zengin, iyi baba, iyi koca, şahane patron. Daha ellisine gelmeden ünü ülke sınırlarını aştı. O kadar işinin gücünün arasında ne yapıp eder, insanın gönlünü alır, yeni bir manto giydiysen dikkat eder, doğum günlerini sen unutmak istersin, o unutmaz. Allah onca sene gelinlikçide karşılaştığım nice affedersiniz öküz damat adayından almış, Can Bey'e vermiş. Bir insan bu kadar mı mükemmel olur? Allah sahibine bağışlasın.

Eşine sorarsan kazın ayağı öyle değilmiş. Bir akşam ofise uğradı. Can Bey erken çıkmış o gün aksi gibi. "Buyurun! Bir kahve ikram edeyim," demez olaydım. Kahveyi sehpada, içini bende soğuttu. "Çok mutsuzum Nazife..." diye bir başladı, sormadığım ne kadar aile sırrı varsa önüme boca etti.

Kocasını günde bir saat olsun göremiyormuş, hastaları ondan çok daha kıymetliymiş, gece gündüz mesaj atan varmış. Selfie çekip yollayan bile varmış. Bu ne menem danışan-terapist ilişkisiymiş? Bir ara gaza gelip, "Vallahi, bir gün şikâyet edeceğim, bence hiç normal değil bu durumlar. Meslek etiğine aykırı davranıyor," deyince korkudan aklım

Ayşe Kübra Erdem

çıktı. "Can Bey mesleğinin zirvesinde."den girdim, "Onun derdi ailesini mutlu etmek, ben bu kadar âşık bir koca görmedim."den çıktım. Yalan da değil yani. Karısını, ailesini ihmal ettiğini hiç görmedim önemli gün ve haftalarda. Varlık içinde giyinip, süslenip, gezerken iyi hoş, yoğunluktan kocayı göremeyince "Küstüm, oynamıyorum." olmaz ki! Bunlar paket hâlinde geliyor yani. Kendine bir meşgale bulmasını haddim olmayarak tavsiye ettim. "Ben çift doktora yapıyorum Nazife," deyince, pes edip son kartımı oynamak zorunda kaldım.

Benimle aynı yaşta ama üzerimde babamdan çok emeği var Can Bey'in. Annemin uygun tedaviyi görmesini bile ona borçluyuz. Baktım kadın zeki, kadın konsantre, kadın ikna olacak gibi değil "İnanın gördüğüm en sadık eş… Kadınlar Can Bey'i hiç rahat bırakmıyor ama o her zaman sınır koymayı bilir, hiç endişelenmeyin," dedim.

Burası da doğru. Kaşı gözü oynayan damatlardan bahsettim ama kadınlar da az değil anacım. Evlilik terapisine gelip kocasının yanında Can Bey'e işmar eden var. O selfie gönderen de kim, bildim hemen: ünlü bir dizi oyuncusu. Onlar alkışlarla yaşıyor işte. Sosyal medyaya her gün döşedikleri yetmiyor. Hayatlarındaki herkesten her an onay almaları gerekiyor. "Bana bile selfie gönderir bazen, inanmazsınız Pelin Hanımcığım!" deyince sakinleşti biraz.

Ağzımdan şükür kaçırmadığım kısma gelince… Annemin ortadan kaybolduğu bir gün ofisten erken çıkmam gerekmişti. Mesai bitmeden, annemi bulup, eve götürüp geri döndüm. Baktım, randevular bitmiş ama Can Bey'in ışığı yanıyor. İki dakika sonra oyuncu hanım çıktı, yanaklar pembe pembe, saçta başta da bir hâller var. Başımdan aşağı kaynar sular döküldü bir. Hayır, beni alakadar ettiğinden değil de Can Bey tanıdığım en mükemmel adam, insan konduramıyor. Ayrıyeten ortaya çıkarsa meslekten menedilmesi var, ofisimizin başımıza yıkılması var. Allah'ım sen yoldan çıkarma!

Kadın gidince Can Bey açıkladı bana ama durumu sormadığım hâlde. Yeni bir dizi çekimi öncesi performans anksiyetesi geçiriyormuş, randevusuz damlamış. Cidden de ertesi sabah "ilk set günü" diye çiçekli böcekli fotoğraf paylaştı kadın hesabından. Yedi yıldır başka bir tuhaflığa da şahit olmadım, vallahi. Pelin Hanım'ın bu detayı bilmesine hiç lüzum yok bence, o hayal gücü bu bilgiyle uzaya kadar gider.

"Sen niye evlenmedin Nazife? Hoş kadınsın." dedi. Bir an benden de şüpheleniyor sandım ama gözlerinde şefkat vardı. İyi biridir aslında Pelin Hanım sadece rahatının kıymetini çok bilmiyor. "Yüzük..." dedim biraz düşünüp "...takı takamıyorum, alerjim var." Aman o da sebep miymiş? "Bir şeyi ya tam yapacaksın ya hiç yapmayacaksın bence," diye kestim, attım. Kanı kaynamış olacak, ayrılırken bana sımsıkı sarıldı. Bir günlüğüne de olsa benim de bir evliliğe hayrım dokunmuş oldu galiba.

Akşam eve gittim. Annem en sevdiğim kıymalı böreği yapmış. Kıyma koymayı unutmuş ama olsun. Durduk yere "Boş ver kız! Şimdiki aklım olsa ben de evlenmezdim, yer içer gezerdim," dedi. "Annem, ben hâlimden memnunum," dedim. Ertesi gün, iş çıkışı nicedir aklımda olan kırmızı mantoyu almaya karar verdim. Can Bey'in dediğine göre iddialı renkler bana yakışıyormuş.

Artemis Günebakanlı

SON DEFA ARKAYA BAK:
2020'YE ALBÜMLERLE VEDA

Geride bıraktıklarımızı çoğunlukla unutmayı ya da işimize geldiği biçimde hatırlamayı tercih ederiz ama veda ettiğimiz yılı hiçbirimizin kolay kolay unutamayacağı kesin. Yıl boyunca dinlediğimiz şarkılar, içinde kaybolduğumuz albümler, 2020'nin ruhumuza attığı çiziklerin üstüne yapıştırdığımız küçük yara bantları. Pandemiden en ağır etkilenen sektörlerden birinin çalışanları olan müzisyenlerle konserlerde, festivallerde buluşamasak da yaşadıklarımızı hafızamızın günlüğüne yine onların cümleleriyle kaydettik, duygularımız onların ritimleriyle yürüdü. Geriye atılan her bakış gibi bu da kişisel bir derleme, 2020'nin bize kattığı sayılı güzellikler.

Bir Nefeste 2020'nin En Çok İz Bırakanları

Fiona Apple - *Fetch The Bolt Cutters*

Fiona Apple 1996'da ilk albümü *Tidal* ile milyonlarca dinleyiciye ulaştığında henüz 19 yaşındaydı. 24 yıllık göz kamaştırıcı kariyerinin yeni zirvesi, beşinci albümü *Fetch The Bolt Cutters*. Özellikle vurmalıların zengin kullanımıyla dikkat çeken albüm, ikili ve toplumsal ilişkilerin boğucu, baskıcı yanlarını anlatırken onlara boyun eğmeye niyeti olmadığını da var gücüyle ilan ediyor.

Phoebe Bridgers - *Punisher*

2017'de *Stranger in the Alps* ile başarılı bir çıkış yapan Phoebe Bridgers, ikinci albümü *Punisher* ile şarkı yazarlığını bir sonraki seviyeye taşıyor. Turneler sırasında yazılan şarkılar yalnızlığın, kendi hayatına yabancılaşmanın, yokuş aşağı giden ilişkilerin hikâyelerini son derece kişisel bir bakışla anlatıyor. *Punisher*'a hâkim olan, daha iyisinin olacağına inanma isteği ve bunu yapamayacak kadar yorulmuş olma hissi, atlattığımız yılın özeti gibi.

Moses Sumney - *græ*

Günümüzün heyecan verici müzisyenlerinden Moses Sumney de -Phoebe Bridgers gibi- merakla beklenen ikinci albümünü 2020'de yayımladı. *græ*, yazar Taiye Selasi'nin şu cümlesiyle açılıyor: "Soyutlanma (*isolation*), ada anlamındaki 'insula' sözcüğünden gelir." Güvende olmak için kendimizi soyutlama mecburiyetiyle boğuştuğumuz günlerde, Moses Sumney'nin muhteşem sesi ve görkemli enstrümantasyonuyla işlediği şarkılar bize keşfedilecek geniş bir ses manzarası sundu. Sanatçının tür sınırlamalarını reddeden müziği ve içinde kendimizi bulduğumuz hikâyeleri daha uzun süre bizimle kalacak.

IDLES - *Ultra Mono*

Son üç yılda çıkardığı üç albümle övgülere boğulan İngiliz post-punk ekibi IDLES; sınıf mücadelesinden cinsiyetçiliğe, güncel, sosyal ve siyasal sorunların yarattığı mental yıkımdan kendi hayatlarındaki meselelere, birçok konuya dokunan *Ultra Mono*'da avaz avaz bağırmak istediğimiz ne varsa bizim yerimize dile getiriyor. IDLES'ın her zamanki patlayıcı enerjisi, konserlerden uzak kaldığımız için canımızı biraz daha yakıyor.

2020

Run the Jewels - *RTJ4*

El-P ve Killer Mike ikilisinin lafını esirgemeyen hip-hop projesi *Run the Jewels*, 2013'ten beri yayımladığı her albümle yıl sonu listelerinin gediklisi oldu. Dünyanın sokakları ayrımcılığa karşı eylemlerle aydınlanırken kulaklarımızda onların tavizsiz sözleri vardı. Pharrell Williams, Zack de la Rocha, Josh Homme, Mavis Staples gibi iddialı bir konuk listesini ağırlayan *Run the Jewels*, yine yılın en iyileri arasında yer aldı.

Ve dahası...

Hayatın üzerimize fırlattıklarına karşı kalkan olarak kullanabileceğimiz çok albüm vardı yanımızda. Yves Tumor için için yanan *Heaven to a Tortured Mind*'da soul ve psychedelic rock'ın eşsiz birleşimini paylaştı bizimle, Pulp solisti Jarvis Cocker, JARV IS... projesiyle imza attığı *Beyond The Pale* ile kendisine neden hayran olduğumuzu hatırlattı; Gorillaz albüm formatının sınırlarını genişleten *Song Machine: Season One: Strange Timez*'ın her bölümüyle ayakta kalmamıza yardım etti, Elton John'dan Robert Smith'e uzanan konuklarıyla kalbimizi çaldı; Destroyer sessiz sedasız *Have We Met* gibi müthiş bir albümü arşivlerimize ekledi, Tame Impala *The Slow Rush* ile beş yıllık bekleyişi sonlandırdı.

Taylor Swift sürpriz albümü *Folklore*'da indie folk'la yakınlaştı, Red Hot Chili Peppers gitaristi John Frusciante ise on birinci solo albümü *Maya*'da bizi 90'ların UK breakbeat ve jungle dünyalarına götürdü. Hedonutopia, her yıl bir albüm çıkarma planına sadık kalarak evde kaydettiği *Beyaz Durak* ile dinleyicilerini yalnız bırakmadı. Nilipek., iki parça hâlinde yayımladığı *Mektuplar*'da müziğini heyecan verici yeni yönlere doğru genişletti.

İlk Adımlar, Yeni Başlangıçlar

Bir şarkıyı ilk duyduğumuz anın heyecanı gibi ilk albümlerin heyecanı da ayrı. 2020'de hem yeni isimler hem başka projelerde takip ettiğimiz müzisyenler ilk albümlerini dinleyiciyle buluşturdu.

Japon asıllı İngiliz sanatçı Rina Sawayama, soyadını taşıyan albümünde electronica ve nu-metal'i karşı koyulması zor bir formülle birleştirerek yılın en iyi çıkışlarından birini gerçekleştirdi. Savages solisti Jehnny Beth, sahneden alışık olduğumuz yırtıcı enerjisini endüstriyel seslerle *To Love Is To Live* albümüne aktardı. Birkaç yıldır yabancı müzik basınının radarında olan Beabadoobee, 90'lardan ilham alan *Fake It Flowers* albümüyle beklenen ivmeyi yakaladı. Londra caz sahnesinin üretken müzisyenlerinden, birçok gruba mesai veren Nubya Garcia kendi adıyla yayımladığı ilk solo albümü *Source*'ta güncel cazın yenilikçi örneklerini sundu. Müziğini "karanlık zamanlar için aydınlık müzik" olarak tanımlayan Ela Minus, analog süreçlerle oluşturduğu elektronik parçalarını *Acts of Rebellion* albümünde bir araya getirdi.

Gevende'den tanıdığımız Serkan Emre Çiftçi, çekilmemiş bir filme soundtrack olarak tasarladığı *Ekim* EP'sini bize hediye etti. Non Square adıyla müzik yapan Korhan Oraydın, *Hold On* EP'sini Max Cooper'ın plak şirketi Mesh etiketiyle yayımladı ve kısa sürede uluslararası müzik mecralarının dikkatini çekti.

Pandemi nedeniyle en yakınlarımızdan bile uzak kalırken uzun zamandır sessizliğini koruyan bazı müzisyenlere kavuştuk.

Geri Dönmek İnan, İşten Değil

Pandemi nedeniyle en yakınlarımızdan bile uzak kalırken uzun zamandır sessizliğini koruyan bazı müzisyenlere kavuştuk.

Bob Dylan, 2012'den bu yana ilk defa kendi şarkılarından oluşan bir albüm yayımladı. Tüm zamanların en etkileyici söz yazarlarından biri olan Dylan'ın otuz dokuzuncu stüdyo albümü *Rough and Rowdy Ways*, altmış yıllık kariyerinin zirvelerinden. Mike Patton'ın thrash metal çetesi Mr. Bungle, yirmi bir yıl sonra yeni bir albümle dinleyenlerini şaşırttı ve sevindirdi. Grup, 1986'da çıkardığı *The Raging Wrath of the Easter Bunny Demo* albümünü yeniden kaydetti. Doves, on bir yıllık aranın ardından *The Universal Want* ile hayatımızın soundtrack'i olmaya kaldığı yerden devam etti.

Bright Eyes dokuz, The Streets dokuz, The Strokes ve Woodkid ise yedi yıl sonra yeni albümlerini dinleyiciye sundu. Bize 2005 tarihli *The Last Romance* ile veda eden İskoç ekip Arab Strap, yeni single'ların ardından on altı yıllık hasreti bitirecek *As Days Get Dark* albümünü duyurdu. (5 Mart'ta yayımlanacak.)

Mehmet Ali & Akşamsefası

AY IŞIĞI SONATI

08.45, perşembe. İkinci ışıklardan karşıya geçiyor. Saçları küt ve sarı. Kollarını kıvırdığı ceket ve boynundaki mimoza kokusu geçen hafta satın alındı. Kredi kartına üç taksit. Ayakkabıları canını yakıyor. Fakat aldırmıyor. Hızlı yürüyor. Ayakkabıların önemi yok. Bir gün yolunuz düşerse bilmelisiniz: İstanbul'da herkes her zaman hızlı yürür.

Özge Özüner 28 yaşında, bir reklam şirketinde çalışıyor ve hafta içi metroya, hafta sonu bisiklete biniyor. Metroda genelde ayakta kalıyor. Kışları yağmura aldırmıyor. Islak zeminde tekerleklerin dönüş hızını iyi hesaplıyor ve ani manevralardan kaçınıyor. Şimdiye kadar hiç düşmedi. Pazar arabasını da iyi kullanıyor. Her cumartesi semt pazarından taze sebze alıyor, yemekleri hep bir sonraki günü düşünerek yapıyor. Müdürüyle iyi anlaşıyor çünkü seyrek konuşuyor. Sloganlar içinse birkaç sözcük yetiyor. Kişisel bir şey değil. O, daima az konuşur. Kuaförüyle, komşularıyla, ailesiyle.

Annesi, babası ve erkek kardeşi hâlâ Çankaya Parkı'nın karşısındaki apartmanda yaşıyor. B blok, kat: 3. Kapısı "Hoş Geldiniz" paspaslı olan. Onlarla sık değil fakat düzenli ve kısa telefon görüşmeleri yapıyor. Aile ziyaretlerinden hoşlanmıyor. Çünkü yemek masasında, mutfakta ya da koridorda kimse kimseyi dinlemiyor. Her birinin öyküsü sanki başka bir kitaba ait. Salon kanepesi kimseyi birbirine yaklaştırmıyor. Bol yağlı kızartmaları, hamur işini, sabah programlarını sevmiyor. Matematiği de hep kötüydü. Tay TV, kovboy filmleri, borsa çizgileri, bilgisayar oyunları ve Özge arasında ne bir bağ var ne de yol... Yalnızca dilsiz bir duvar. Oraya, o dilsiz duvara bir pencere açmaksa hiçbirinin aklına gelmedi. Onca yıl, onca zaman. Aile evine geldiği günlerde gözleri daha az görür, kulakları az işitir oluyor. Bu yüzden telefon konuşmalarını ziyaretlere tercih ediyor. Fakat bu konuyu kendisiyle bile açıkça konuşmadı henüz.

"Dikkat! Kırılabilir" etiketli bir koli olarak taşıdığı kalbi artık kolay kırılmıyor. Sonsuz arkadaşlıktan umudunu kesti geçen yaz, akşamüstü on dokuz otuz civarında. Zaman, arkadaşlıkları paramparça ediyor. En azından onunkileri. Evet, arkadaşlıklar yasalarla güvence altına alınmıyor, çoğu zaman kopuk ipler, söylenmeyen sözler, yanlış söylenenler dışında pek de bir şey yok elde kalan. Ve o, artık bunu bilecek yaşta. Çabuk kurulan ve çabuk dağılan gruplar kişisel bir şanssızlık mı? Küçük meseleleri büyüten de mi kendisi? Doğru insanları bir türlü tanıyamıyorsa bir uzmana mı görünmeli? Her iki cevap da mümkün. Eğer yeterince yakınlaşmayı başarabilirseniz bir restoran masasındaki boş kokteyl bardağının üstünden, tenha kahvecilerden birinde fincanını sağ eliyle kavradığında, bir hamburgercide patatesini ketçaba bularken ya da metro istasyonunun yürüyen merdivenlerinde dönüp size şöyle söyleyecektir: "Her gün görmeyi istediğim tek kişi yalnızca Bora." Hakikatler ciddidir. Özge Özüner de öyle.

Kimi zaman kafayı kusurlarına takıyor. Geceleri düşünüyor ve parmaklarıyla sayıyor. Bu, genelde Bora şunlardan birini söylediğinde oluyor: a) Elbisen fazla renkli. b) Az oku, kör kalmak için çok gençsin. c) Dışarı çık ve biraz arkadaş edin. Son günlerde hep evdesin. d) En azından lütfen şarkı listesini değiştir.

Bunlar aşkın tuzu mu yoksa biberi mi? Böyle günlerde yürümek, büyük boy latte söylemek, güzel bir yemek yemek de fayda etmiyor. Güzel kadın, kapısız bir oda oluyor. Fakat o, her şeyin bir bedeli olduğunu da bilecek yaşta. Özge konserlerde ayakta durmayı eğlenceli bulmuyor, araba kullanmayı sevmiyor, detaylardan gözlerini alamıyor, caz dinlemiyor, mimarlık hiç ilgisini çekmiyor ve bütün gün aynı koltukta oturabiliyor. Bütün bunlar Bora'nın şikâyetleri. O ve Bora heykel ve heykeltıraş. Birbirlerini yontuyor, birbirlerinin bıçaklarının şeklini taşıyorlar.

Fazla vaktim yok, bu yüzden daha hızlı konuşmalıyım. Bağışlayın, benim de yapacak işlerim var. Yazarların da silinecek camları, yıkanacak perdeleri, taşınacak market poşetleri olur.

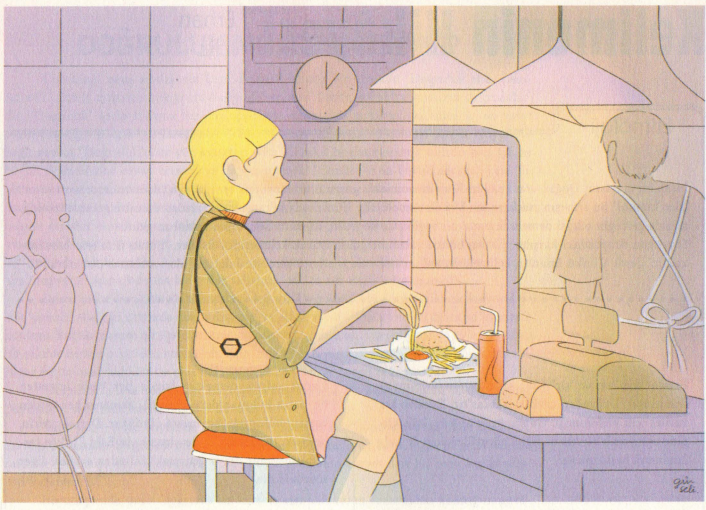
Elleri; iğne, çekiç, tebeşir izleri taşıyan o üç çift ele benziyor. Uzun ve ince tırnaklı, beyaz ve kemikli. Dedesi bir inşaat işçisiydi, halası bir terzi ve babası matematik öğretmeni. Annesinin adı Muazzez'dir. Kırk sekiz senedir kendi kayıp çocukluğuna ağlayan Muazzez. Zümrüt gözlü.

Oysa bazı şeylerin iyileşmesi için en az birkaç ömür gerekir.

Anneanne ölü. Dedeler ölü. Teyze ve dayı hiç olmadı. Babaanne yedi gün, yirmi dört saat patik örüyor. Amca bir bakımevinde yaşıyor ve kimseyi tanımıyor. Hala son üç aydır antidepresan kullanıyor. Bayan Özüner, annesinin zayıflığından ve korkularından nefret ediyor. Fakat annesinden başka kime benzeyeceğini de bilmiyor. Bayan Özüner gittikçe annesine benziyor. İçinin atölyesinde çeşitli korkular üretiyor ve sergiyi hep tek başına geziyor, ziyaretçi kabul etmiyor. Karanlıktan, yükseklikten ve kalabalıklardan korkuyor. "Seni artık sevmiyorum," demesinden korkuyor Bora'nın. Evet, en çok bundan korkuyor. Banyodaki diş fırçasını, çekmecedeki çoraplarını, raflardaki kazaklarını alıp gitmesinden. Çünkü onsuz nasıl yaşamıştı, artık hatırlamıyor.

İki kez maceranın sesini duydu ve kulaklarını tıkadı. Yani demek istediğim şu: Beş yılda iki akşam yabancı bir adamın gülüşünü düşündü. Hakkı var. Bu, çok güzel bir gülüştü.

Para biriktirmek ve bir yaz, yaşamında yalnızca tek bir yaz Paris'te ev kiralamak, gri balkonda çiçek sulamak ve çikolatalı kruvasan yemek istiyor. Fakat bunu kimse bil-

Günsel Sipal

miyor. Bir roman yazmak istiyor. Anlatıcının da karakterlerin de pek konuşmadığı. Otuz yaşını doldurmadan mümkün olduğunca çabuk. Çünkü uzun yıllar yaşayacağını düşünmüyor. Ailenin bütün ölüleri gençti ve amcası, her şeyi unuttuğu yıl otuz altı yaşına basmıştı. Bu yüzden o; fırfırlı elbiselerin, dantel bluzların, ince çorapların içine çelik zırh giymeli ve çantasında kalkan taşımalı fakat yapmıyor. Yabancılar kahvenize yanlış sütü koyabilir, yakınlarınız önemli sözcükleri yanlış anlayabilir, sıradan günlerin ufak hataları sonunuzu getirebilir. Tuhaf bir hastalık, gecikmiş bir tanı, aniden çıkan bir araba yüzünden ölebilirsiniz. Yaşamak nasıl bir şeydir, hepiniz az çok bilirsiniz.

Elektronik posta kutusu olumsuz yanıtlarla dolu. Yayınevleri ve dergiler onu birer birer reddediyor. Tuhaf. 21. yüzyıl İstanbulu'nun en inatçı karamsarı bu kez pes etmiyor. Bora uykudayken, Bora dışarıdayken, Bora ofisteyken kahve makinesini çalıştırıyor ve bilgisayarın başına geçiyor. Ve evet, bilgisayarın beyaz ışığı geç saatlere kadar yüzüne vuruyor. Bütün o kötü sözcükleri -"Dosyanız uygun bulunmamıştır."- bilgisayarının eski model oluşuna ve kırık ekranına bağlıyor. Yeni bir bilgisayar aldığı gün daha iyi bir yazar olacağına inanıyor. Kredi kartına on iki taksit.

Onu bir kez, yalnızca bir kez gülümsetebilirseniz sizi hiç unutmayacaktır.

Özge Özüner 28 yaşında, kalabalık, kahkahalı sofralara imreniyor ve elinde bir kontrol kalemiyle yaşıyor. Yazları denize girmiyor, havuzu tercih ediyor. Onu bir kez, yalnızca bir kez gülümsetebilirseniz sizi hiç unutmayacaktır. Fakat hakkındaki en kötü şey bu değil. Sözcüklere inanıyor. Ve öğlen yemeğinde ceketi iş arkadaşının koluna değdiyse, ofis sandalyesini çekerken biraz gürültü ettiyse, tuvaletten birkaç dakika geç döndüyse hep aynı şeyi söylüyor: "Affedersiniz."

İyi bir savaşçı değil fakat elinden geleni yapıyor.

08.48. Hâlâ perşembe. Hava sıcaklığı 22 derece. Güneş gözlüğünü çıkarıyor ve metronun karanlık girişine doğru yürüyor. İşte bu, o. Hayatı bir Vivaldi konçertosuna benzesin istiyor. Neşeli ve coşkulu. Fakat bir türlü olmuyor. Gün geçtikçe şu sağır piyanistin ünlü bestesine daha çok benziyor. Tek farkla: fazlasıyla kısık seslisi.

Mehmet Ali & Akşamsefası

Kelimenin Hikâyesi

Erhan İdiz

Etimoloji

İnsan bir arayıştır. Doğar, arar ve ölür. Kendini aramakla geçen ömrü boyunca aynı kapıya çıkan binlerce soru sorar: "Ben kimim?" Bu arayışın araçlarından biri de etimolojidir. Yunancadan Fransızcaya, oradan dilimize geçen etimoloji, aslında gerçeğin bilgisi demek. Etymon bir şeyin aslı, doğrusu; logos ise söz, bilim anlamına gelir.
Sözcüğün Arapçadaki karşılığı yarma, bölme anlamına gelen iştikak kelimesidir. Eskiler, "Bütün ilimlerin başı iştikaktır." derdi. Çünkü insanlar, kelimelerin asıl anlamlarına inerlerse gerçeğin bilgisine ulaşacaklarını düşünürlerdi.

Hemşire

Farsça "hem" eki ve "şir" (süt) sözcüğünün birleşiminden oluşur. Doğrudan çevirisi "sütdaş"tır. Eskiden kız kardeş için kullanılırdı. Günümüzde anlam değişikliğine uğrayarak bir kısım sağlık görevlileri için de kullanılmaya başlanmıştır.

Akıl

Kavrama gücü anlamında kullanılan akıl, dilimize Arapçadan girmiştir. Sözcük, ikal "hayvanların bağlandığı ip, ayak bağı" ile aynı kökten gelir. İkal, deveyi kazığa bağlar. Anlayacağınız üzere akıl bağlanmaktır. Zira frenleyicidir, savrulmayı, yitip gitmeyi engeller.
Aklın bizdeki karşılığı us fakat uslu deyince kastımız akıllı değil terbiyeli, edepli oluyor. Geçmişte us; edep, etik anlamında kullanılırken Dil Devrimi'nden sonra aklın yerine geçmiştir.
Akıl ile zekâyı ayırt edebilmek için bakmamız gereken en iyi yer kökleridir. Zira akıl kazığa bağlanmakken zekânın kökünde keskin koku, parlayan ateş vardır. Biri bağlar, diğeri uçurur.

Karavan

Bir araç yardımıyla çekilen, taşınabilen barınaktır. Kelime dilimize Farsça "karban"dan (kervan) girmiştir. Modern zamanda kelimelerin anlamları da insanlar gibi yalnızlaşıyor. Yüzlerce kişilik kervandan yalnızların tercihi karavana...

Dergi

Yemek sofrası demektir. İçinde her türlü lezzetten bir parça bulunan dergi (tergü), zamanla her türden yazının buluştuğu bir mecra olmuştur. Dernek, derin, dermek, derlemek ve devşirmek de Eski Türkçe ter- "toplamak, bir araya getirmek" fiilinden evrilen diğer sözcüklerdir.

Safderun

Sözlüklere göre kolayca aldatılan, saf kişi demektir. Oysa kalbinde kötülük barındırmayan, temiz kimse anlamına gelir. Arapça saf "katışıksız, temiz" ve Farsça darûn "iç, gönül" sözcüklerinden oluşur. Temiz kalpliliğin kandırılabilir olmakla karıştırıldığı zamanlar...
"Ben bir maskara değilim ama bir safderûn olduğum, bir koca çocuk olduğum muhakkaktır. Bundan bir türlü kurtulamıyorum. Hâlâ, ne çocukça sevinçlerim, ne hoş hayallerim, gönlümün ne safça akışları var." *Yaban*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Üzmek

Asıl anlamı; kesmek, kırmak, koparmaktır. Sözcük, Eski üz- kökünden gelir. Üzmek, bir canlıya fiziksel zarar vermek olsa da zamanla duygusal hasar anlamında kullanılmıştır. Fakat değişen bir şey yok. Hâlâ birini üzdüğünüzde ondan bir parça koparmış oluyorsunuz. Üzmeyin.

İpek Atcan

DOĞRULUK MU, CESARET Mİ?

Çocukken hem sevdiğimiz hem de gerildiğimiz bir oyundu "Doğruluk mu, Cesaret mi?". Zaten manasızca doğrucu başıydık hepimiz. Bütün çocuklar acımasız doğrucular-dır. "Doğruluk" seçip kolayca her sıra gelişinde mevzudan sıyrılabileceğimize ya da yalan söyleyemediğimiz için gerileceğimize "cesaret" seçip adrenalin yaşamayı tercih ediyorduk çoğu zaman. "Doğruluk"ta en yüz kızartan soru "Kimden hoşlanıyorsun?" olurdu hep. Of, ne büyük dramdır ona cevap vermek ya da verememek! "Cesaret"te en büyük adrenalin ise "Ya birini öpmemi isterlerse?" olurdu. İğrenç geliyordu birini öpme fikri çocukken. Ama öte yandan herkesin meraklısı olduğu bir konuydu… Fakat telefonla işletmek olsun, yok içi su dolu balonu camdan atmak olsun, bilmem kaçıncı kattan bir paket unu aşağıya boşaltmak olsun, bir dakika boyunca rezil olma pahasına müziksiz dans etmek falan... Neler neler yapıldı "cesaret" yolunda. Muhtemelen biraz da asi hissetmekten ya da hissetmeyi istemekten. Bazıları için "doğruluk" adına kafadan bir şeyler sallamak çok da zor değildi ama nadirdi.

Sonra yaşlar biraz büyüdü, hayatlar değişti. "Doğruluk" yüz kızartabilecek konumdayken "cesaret" -hele ki ortamda hoşlanılan bir çocuk da varsa- "Umarım onu öpmemi isterler."e dönüştü. Küçük masum bir öpücük. Ama o öpücük hiç olmazdı. Çünkü genelde öyle biri varsa bir şekilde herkes o kişiden hoşlanırdı. Kimse de onunla bir başkasının öpüşmesini istemezdi. Diğer bütün manyaklıklar ise yine bakiydi. Sadece şekli ve dozajı değişiyordu.

"Doğruluk"… Ne soracaklar da söyleyemeyeceğim? Ya da nasıl yalan söyleyeceğim? Büyüdükçe söylemek istemediklerin de artıyor.

Yıllar geçti, iyice büyüdük. O insanların adlarını bile hatırlamıyoruz belki de şimdi. En son ne zaman "Doğruluk mu, Cesaret mi?" oynadığımızı da hatta. Ama hayatın kendisi zaten o oyunmuş. Sen yıllarca öyle ya da böyle oyna ama hayata dair hiç ama hiç kondisyon kazanma, ne ayıp!

Büyüdükçe önce yalan söylemeyi, sonra da kaçak dövüşmeyi öğreniyorsun...

Büyüdüğünde önce "doğruluk"un birçok kişi için zaten tedavülden kalktığını görüyorsun. Ya da onu pek tercih etmediklerini. Yalan dolanlar, arkadan iş çevirmeler, aldatmalar, aldanmalar ama hep yüze gülmeler. Ama bunun yanında "Doğruyu söylerim ben!"in seni ya da bir başkasını ne kadar yaralayabileceğini de görüyorsun. Hayat mı seni bu duruma sokuyor, sen mi kendini bu duruma sokuyorsun, tartışılır ama ne kadar kaçarsan kaç kendini orada buluyorsun. Oyunu tam oynayamıyorsun artık. Bir de üstüne iyi bir yalancı olmayı öğrenmen gerekiyor. İstesen de istemesen de...

Biraz kendi doğruların, kendi isteklerin varsa hayat içerisinde "Cesaret!" demeye devam edebiliyor, "Ben istediğimi, doğru bildiğimi, hissettiğimi yaparım!" diyebiliyorsun. Tamam, belki artık içi su dolu balonu camdan aşağıya atmıyorsun hatta öyle bir şeye denk gelince anında huysuz teyzeye bağlayabiliyorsun ama inandığın şeyin arkasında durmakta da tereddüt etmiyorsun. Hem de ne olursa olsun. "Bunu yapamazsın!", "Bu olmamalı!" gibi şeyler sana dokunmuyor. Konu "cesaret"se yetişkin dönemin cesareti de bu oluyor. Bazen bir arkadaşının arkasında, bazen yaptığın işin arkasında, bazen bir hatanın arkasında, fark etmez, üstüne üstüne gelen şeylere karşı duruyorsun. Arkasında durduğun konudan dolayı insan kaybediyorsun bazen. Biraz üzülüp biraz da üzüyorsun hatta. Bazen tutunacak bir şeyi ya da birilerini arıyorsun. Çünkü konu oyun değil de hayat olunca biraz sert olabiliyor. Bazen buluyorsun, bazen bulamıyorsun. Çokça yoruluyorsun. Bazen "Ben ne yapıyorum?" bile diyorsun.

Büyüdükçe önce yalan söylemeyi, sonra da kaçak dövüşmeyi öğreniyorsun maalesef.

"Doğruluk mu, Cesaret mi?" sorusunun cevabı da çekimsere dönüşüyor. Kokmayayım, bulaşmayayım, rahatımı bozmayayım… Üzmeyeyim, üzülmeyeyim, canımı sıkmayayım…

Artık oyunun kuralları sadece esnemekle kalmıyor, bir bir silikleşiyor.

Zaten yalan da bir opsiyonsa "doğruluk"un pek anlamı kalmıyor.

"Cesaret"in var mı, yok mu, emin olamıyorsun.

Hoşlandığın çocuğu öpmeye cesaret edemiyor,
Su dolu balondan korkuyor,
Dans edersen gülmelerinden çekiniyor,
Hoşlandığın kişiye bunu söyleyemiyorsun...

Mehmet Ali & Akşamsefası

Müjdat Ataman

RENKLERİNİ SOLDURDUĞUMUZ ÇOCUKLAR

· Ahlak en iyi siyaset midir?
· Emek, insanları ayrıştırır mı?
· Birinci Göktürk Devleti Dönemi'nde Budizm'i kabul ederek bu dinin halk arasında yayılmasını sağlamaya çalıştığı için tepki çeken hükümdar aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bumin Kağan
B) İstemi Yabgu
C) Tapo Kağan
D) Mukan Kağan
E) İşbara Kağan

İlk iki soru Fransa'da yapılan lise bitirme sınavı bakaloryadan alınmıştır. Son soru ise 2019 yılı üniversite giriş sınavı sorusudur.

Bir yanda sadece bilgi düzeyinde, ezbere dayalı sınav sistemi; bir diğer yanda ön öğrenmelerden yola çıkan, analize yer veren sınav sistemi.

Günümüz lise son sınıf öğrencilerine "Ahlak en iyi siyaset midir?" diye sorsak sanıyorum ki evet ya da hayır dışında bir şey duyamayız.

Daha iyi bir okul kazanmanın tek yolu vardı, o da hiçbir işimize yaramayacak daha çok ayrıntıyı uzun süreli bellekte saklamaktı.

Bundan birkaç yıl önce, bir okulun beşinci sınıf bursluluk sınavında, çalışmak zorunda kalan mülteci bir çocuğun öyküsüne değinip ardından beş ayrı derneğin mülteci çocuklarla ilgili yaptığı açıklamayı vermiştik. Öğrencilerden derneklerin açıklamalarını okuyup hangi derneğin açıklamasının kabul edilebilir, hangisinin kabul edilemez olduğunu kendi görüşlerini belirterek açıklamalarını istemiştik. İncelediğimiz -neredeyse- tüm sınav kâğıtlarında alt alta sıralanmış dernek açıklamalarının yanlarındaki numaralardan birinin yuvarlak içine alındığı gördük. Bu elim tablo, sınava giren öğrencilerin başarısızlığı değil, sistemin bizi taşıdığı yerdi. İlkokul birinci sınıftan başlayarak çoktan seçmeli sorulara boğdumuz çocukların numaralandırılmış her metni test zannetmesinden daha doğal bir şey olamazdı.

Bu noktaya nasıl geldik? Lise yıllarında "Damlaya damlaya göl olur." gibi belli başlı atasözlerini açıklamamızın istendiği kompozisyonlar dışında bir şeyi yazılı olarak anlatmayı denemedik. Boş bir kova olarak görüldük. Harita metot defterlerine hocaların tahtaya yazdıklarını geçirmek, sınav dönemlerinde kovalarımıza doldurulmuş bilgileri yazılı sınavlarda vermeye çalışmakla çocukluğumuzu ve gençliğimiz harcadık. Liseden mezun olduk. Üstüne üniversite bitti. Haydi, soralım o zaman: Ne oldu o bizim kovadaki bilgiler? Yaşamdan uzak, düşünmekten uzak, gerçeklerden uzak; kuru bilgileri nerede, ne zaman kullanıyoruz? Boşa giden binlerce saatte yapılabilecek binlerce anlamlı çalışma olabilecekken bu inat niyeydi? Eğitimde başarı, bir yeri kazanmak anlayışı üstüne kurgulandı. Bu kurgu da bizi merkezi sınavlara yönlendirdi. Merkezi sınav demek seçmek demekti. Seçmenin yolu da elemekten geçiyordu. Tam da bu nedenle ayrıntının ayrıntısı, gereksizin daha da gereksizi ezberletildikçe ezberletildi. Daha iyi bir okul kazanmanın tek yolu vardı, o da hiçbir işimize yaramayacak daha çok ayrıntıyı uzun süreli bellekte saklamaktı. Sevr Anlaşması'nın maddelerini ezberlemekten bu Anlaşma'nın askeri ve ekonomik sonuçlarını anlamaya, *Eylül*'ün ilk psikolojik roman olduğunu bilmekten yazarın ilişkiler hakkındaki alt metinlerinde ne anlatmak istediğine, asfaltit madeninin hangi bölgede çıktığını akılda tutmaktan o madenin ne işlere yaradığına ve bölgeye olan ekonomik katkısına, paraların üstündeki fotoğraflarda kimler olduğunu ezberlemekten paranın değerinin neden arttığına veya düştüğüne odaklanamadık.

Uğur Acil

Ne yalan söyleyelim, sevdik bu sistemi. Özel okullar sınavlarda nasıl da başarılı olduğunu okul binalarına bez afişler asarak anlatıyor. Özel öğretmenler o harika bilgileri nasıl da muhteşem şekillerde verdiklerini göstermek istiyor. Sınav kitapçıkları basan yayınevleri yenilenmiş sorularla her daim hazır. "Sınava biz daha iyi hazırlarız!" diyen, yüzde yüz başarı vadeden kurs sayısı çığ köftecilerin popülasyonuna yaklaştı. "Bu konuyu bir de benden dinleyin!" diyen Youtuber hocalar zengin içeriklerle internette hazırlar. Sistem öyle güzel kurulmuş ki! Ortadaki kazancı düşününce çocukların kayıplarının neden dile getirilmediği daha iyi ortaya çıkıyor.

Göremediğimiz bugünlerin acıları ile geleceğin mutsuzluklarını büyütüyoruz.

Sağlık gibi eğitim de ailelerin yumuşak karnı. Her anne-baba çocuğunun başarılı olmasını istiyor ve ne yazık ki bize sunulan "başarı" algısı daha çok "net yapmak"tan öteye geçmiyor. Yumuşak uçlu bir kalem ve bir silgi gelecek kapılarını açan büyülü bir anahtar gibi işliyorken zihnimize, çocuklarımızın solan renklerini görmüyoruz. Göremediğimiz bugünlerin acıları ile geleceğin mutsuzluklarını büyütüyoruz.

Uzman Klinik Psikolog
Sinem Taşyaran

EMPATİ YOKSUNLUĞUNUN TEMELİ

Auschwitz, tarih boyunca milyonlarca insanın katledildiği örneklerden yalnızca bir tanesi. Üzerine ne kadar söz söylersek söyleyelim yetersiz kalacağı ve elbette tek boyutlu olarak değerlendirmenin mümkün olmayacağı bir konu. Fakat bu, aynı zamanda, karşımızdakinin duygularını ve düşüncelerini anlamaktan bu denli yoksun olmanın sonucunda insanlığın gelebileceği en uç noktayı da gözler önüne seren çarpıcı bir örnek. Diğerlerinin acısının görmezden gelindiği, acı veren kişi olmanın bir mantığa oturtulmaya çalışıldığı ve bunun oldukça büyük bir kitle tarafından -bir süreliğine- sürdürülebilir bir yaşam olarak görülebildiği insanlık ve empati katliamı.

Günümüzde katliam hâlâ sona ermiş değil. Acı vermeyi hazza dönüştürebilen, bazen bu hazzın hiç farkına bile varmadan yaptığı şeye devam edebilen bir yığın insan var. Elbette sadece fiziksel acıdan bahsetmiyorum: yok saymak, görmezden gelmek, hakaret etmek, dışlamak, hor görmek, dalga geçmek, aşağılamak... Her biri empati katliamının yeni yüzyıl formu gibi âdeta.

Zaman zaman değersiz, sevilmeyen biri olduğunuzu düşünür müsünüz? Yetersiz, başarısız, beceriksiz? Peki ya böyle hissettiğiniz zamanlarda bu düşüncelerinizi yaşayabilir misiniz? Değersizliğinizi, sevilebilir biri olmadığınızı düşündüğünüz zamanlardaki üzüntünüzü, hayal kırıklığınızı, yalnızlığınızı tüm yönleriyle hissedebilir misiniz? Tüm bu düşünceler ve duygularla barışık olarak, ne kendinize ne de çevrenize zarar vererek ayakta kalabilir misiniz? Siz bu kadar mutsuzken, dışarıda başkalarının ne kadar mutlu, başarılı, "mükemmel" olduğunu görerek, onların bu iyilik hâllerine haset etmeden kendi mutsuzluğunuzu kabul edebilir misiniz?

Nereden çıktı şimdi bu sorular? Ve empati ile tüm bunların ne ilgisi var? Haydi bir bakalım!

Daha çocuk yaşlardan itibaren ağladığımız zaman susturuluyor, öfkelendiğimiz zaman cezalandırılıyoruz. Hissettiğimiz duyguları sergileme konusunda kısıtlanıyor ve "her zaman iyi olmak zorunda" olarak yetiştiriliyoruz. Daha mutlu, daha başarılı, daha becerikli, daha üstün olmamız için durmaksızın çaba sarf etmemiz gerektiği konusunda eğitiliyoruz. Ebeveynlerimiz bizim mutsuzluğumuz karşısında bizden daha mutsuz hâle geliyor. Bazen de sırf sevdiklerimiz mutlu olsun diye mutluymuşuz gibi davranmamız gerektiğini düşünüyoruz. Kendi mutluluğumuzun ispatı gibi çevremize de bunu ilan edecek davranışlar sergiliyoruz.

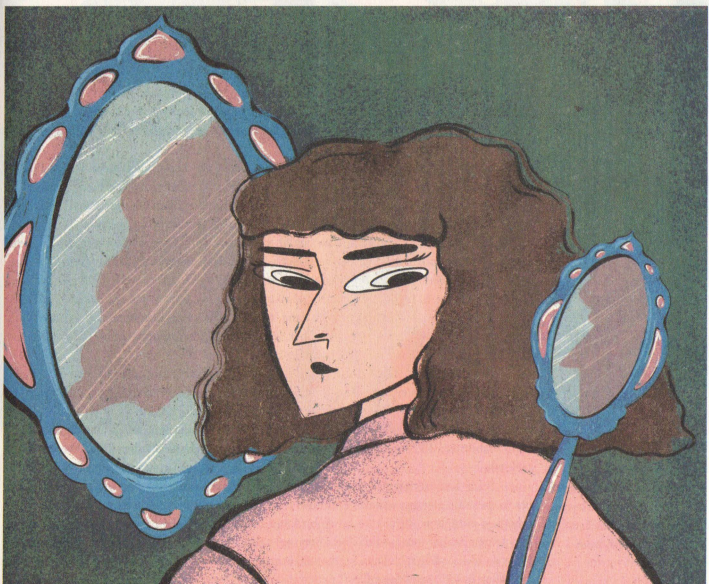
Kendi duygularımızı ve yetersizliklerimizi kabullenmekte o kadar zorluk yaşıyoruz ki çoğu zaman neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bile ayırt edemez hâle geliyoruz. İçten içe hissettiğimiz fakat kendimize bile itiraf edemediğimiz bu yetersizlikleri örtmek içinse çareyi maalesef başkalarının yetersizliklerini ifşa etmekte buluyoruz.

Sosyal medya kullanımının artışıyla hemen herkes ulaşılabilir hâle geldi. Artık gündelik hayatta karşılaşabileceğimizden çok daha fazla sayıda insanla karşılaşabiliyor ve etkileşime geçebiliyoruz. Kendini sözel veya görsel ifade etme mecrası hâline gelen sosyal medya, çoğu zaman agresif tutumları da içinde barındırıyor. Birine sadece karşıt görüşe sahip olduğu için hakaretler yağdırmanın, saldırganlık göstermenin ve şiddet uygulamanın "özgür düşünce" adı altında meşrulaştırıldığı ve bunun "hak" olarak görüldüğü bir zaman dilimindeyiz. Öyle ki herkese her şeyi söyleyebilen, "eleştiri" adı altında kendisi gibi düşünmeyenleri aşağılayabilen, ötekileştirebilen ve ancak bu sayede var olabilen insanların sayısı hiç de az değil.

Empati kavramı ilk olarak 1800'lü yılların sonlarına doğru "karşısındakini özümseyerek içe almak ve onu anlamak" anlamına gelen, çoğunlukla estetisyenlerin kullandığı bir terim olarak kullanılmaya başladı. Bunu, güzel olan bir nesneyi belirleme ve o nesneye dönüşme çabası gibi de düşünebiliriz aslında. Sonraki yıllarda birçok farklı tanımlaması olan empati kavramının hâlâ tek bir tanımlaması yok. Fakat temelde yaygın olarak kabul gören tanımıyla empati, "kişinin kendini başkasının yerine koyarak o kişinin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını anlama becerisi" anlamında kullanılıyor. Her ne kadar Türkçede "duygudaşlık" kelimesi ile ifade edilse de sadece aynı duyguyu hissedebilmek, empati kavramının tanımı için yeterli değil. Çünkü empatide sadece duygu değil düşünceler de fazlasıyla önem taşıyor.

Empati kurmanın iki aşaması bulunuyor: İlk aşama, karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini anlama becerisiyle ilgili. Herhangi bir durum karşısında karşımızdakinin neden o tepkiyi verdiğini anlayabilmemiz için öncelikle o kişinin aklından geçen düşünceleri anlamaya çalışmamız gerekiyor. Bilimsel olarak etkililiği yüzlerce kez kanıtlanmış olan bilişsel davranışçı terapi, düşünceleri fark etmenin ve değiştirmenin duygularımızı, bedensel belirtilerimizi ve davranışlarımızı da değiştireceğini savunuyor. Benzer şekilde empati kurmanın da temelinde sadece duygular değil duygularla birlikte düşünceleri de anlamaya çalışmak yer alıyor.

Fakat empati kurmak için sadece karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini anlamak yetmiyor. Empati kurmanın ikinci aşaması olan "anladığımızı karşımızdakine doğru bir şekilde yansıtabilme becerisi", deneyim ile gelişebiliyor. Karşımızdakinin hem sözel hem de sözel olmayan (jest,

Sinan Yaman

mimik, beden hareketleri vb.) ipuçlarını yakalıyor ve bu ipuçları sayesinde tahminde bulunabiliyoruz. Bu tahminlerimizin her zaman doğru çıkmayabileceği göz önüne alındığında "Bunu mu demek istiyorsun?", "Söylediklerinden bunu anlıyorum.", "Şu anda böyle hissettiğini düşünüyorum." gibi ifadeler, tahminlerimizin doğru olup olmadığını karşı tarafa doğrulatmak için kullanılabilecek uygun ifadeler olabilir.

Anlama becerisi yeterince önemliyken, anladıklarımızı doğru bir şekilde anlatamadığımızda anlamak önemini yitiriyor. Kısaca empati, anlama becerisi ve anlatma becerisinin ahengi ile ortaya çıkıyor.

Haydi kendi duygu ve düşüncelerimize geri dönelim! Yetersizlikten, mutsuzluktan, değersizlikten bahsetmiş ve bu duygu ve düşüncelerimizi kabul edip etmediğimizi sorgulamıştık. Sizce kendi duygu ve düşüncelerini kabul edememiş biri, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini kabul edebilir mi? Kendi yetersizliğiyle yüzleşememiş biri, karşısındakinin yeterliliğiyle başa çıkabilir mi? Çevrenizde empatiden yoksun olduğunu düşündüğünüz insanlara bir bakın. Sizce bu insanlar kendi duygu ve düşüncelerinin ne kadar farkındalar? Acımasızca eleştiren, saldırgan tavırlar sergileyebilen bu kişiler esasen kendilerine o kadar yabancı oluyorlar ki diğerlerine karşı yakınlık kurmakta zorlanıyor ve tamamen dürtüsel davranarak başkalarının duygu ve düşüncelerini hiçe sayabiliyorlar.

Kendi empati kurma becerimizi zaman içinde yitirmememiz için önce sıklıkla kendimize dönmemiz gerekiyor. Önce kendimizi fark edelim ve tanıyalım ki karşımızdakini de anlayabilelim. Önce kendi duygu ve düşüncelerimizi ifade etme becerimizi geliştirelim ki karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini de uygun bir şekilde o kişiye geri yansıtabilelim. Ancak bu şekilde şiddetten uzaklaşabilir, anlaşılır biri olabilir ve anlayış gösterebilen biri hâline gelebiliriz. Anlamak, anlaşılmak ve anlatabilmek gibi ihtiyaçlarımızın karşılanabildiği bir yıl olması umuduyla...

İSTANBUL'A DÖNMEK

Memleketim Arhavi'den İstanbul'a döneli çok zaman olmadı. İnsan yeşiller içindeki köyünü bırakıp, katman katman betona gömülü, cazgır bir metropole dönünce ister istemez geriliyor. Öte yandan yaşadığımız yerin, bizi çevreleyen mekânların hayatımızı nasıl etkilediğine dair kafa yormadan edemiyor.

İzmir depreminin üzerinden birkaç hafta geçti. Bir kez daha binalar yıkıldı, aileler dağıldı, bazı insanlar için yaşam sonsuza kadar değişti. Tecrübelerimizden hiçbir ders çıkarmadığımızı bilmem kaçıncı kez anladık. Bizi depremden en başında koruması gerekenler kıvrak sözlerle aklımızı bulandırırken insanlar insanlarla dayanıştı. Sokakta hor görülen, tekmelenen, işkence edilen, öldürülen canlar hayat kurtardı. Deprem ülkesinde yaşayıp depremin ne olduğundan, nasıl gerçekleştiğinden haberi dahi olmayan hatırı sayılır sayıda insanın olduğunu gördük. Böyle bir felakete dair konuşurken bile uçkurlarıyla ilgili yorum yapabilenlerin yerine utandık. Enkazdan çıkarılan yavruların trajedilerinden kendimize umut devşirdik. Kabullenmişliğimizi bir kez daha "mucize"lerle süsleyip sorumluluklarımıza karşı kör kalmayı başardık. Artık olup biten her şeyi unutmaya başlayabilir, gündelik yaşamımıza geri dönebiliriz. Bazılarımız çoktan döndü bile…

Oysa deprem meselesi dokunulmazımız, daha uygun bir tabirle "sarsılmazımız" olmalıydı. Ülkeyi yönetenlerden politikacılara, yerel yönetimlerden yurttaşlara kadar toplumun bütün kesimleri siyasi görüşleri ne olursa olsun deprem konusunu baş tacı edebilmeliydi. Madem bütün ilgimizi inşaatlara yoğunlaştırdık, binalarımızın sağlamlığından adımız kadar emin olabilmeliydik. Ama kabahati birbirine yükleme yarışında olanları gördükçe umutlanmak zor.

Kabullenmişliğimizi bir kez daha "mucize"lerle süsleyip sorumluluklarımıza karşı kör kalmayı başardık.

Şehir kurmaktan pek anlamadığımız açık. Fakat bazı riskleri görmek için mühendis ya da şehir plancısı olmak gerekmiyor. Bir yanardağın üzerine ev kurup yangının başka sebepleri olduğunu -gerçekten böyle bir kanıt bulunmadığı takdirde- iddia edemeyeceğimiz gibi şehirlerimizi dere yataklarına kurup sel felaketine beklenmedik yağışların sebep olduğunu da iddia edemeyiz. Veya fay hatları üzerine çarpık çurpuk binalar inşa edip depremlerin "Allah'ın kâfirlere olan öfkesi" neticesinde gerçekleştiğini…

Hâlâ şehirlerimizi nereye kurmamız gerektiğinden bihabersek, hâlâ bir deprem ülkesinde yaşamamıza rağmen deprem vergilerimizin akıbetini sorgulamak durumunda kalıyorsak, hâlâ imar affı fiyaskosuna tav olabiliyorsak yaşanan acılarda hepimizin parmağı var demektir. "Her şeyi sadece devletten beklemeyin!" diyenleri haklı çıkarmak niyetinde değilim. Ama bu sinir bozucu sözler, tepetaklak asılı duran bir başka sinir bozucu gerçekle kesişiyor: Her şeyin suçlusu muktedirler değil.

Kısır bir gazlama döngüsüdür, gidiyor. İktidar insanları, insanlar da iktidarı zararlı olana teşvik ediyor. Şöyle örneklendirelim: Birileri sizi saatte 300 kilometre hızla gitmeye teşvik edebilir. Ama bunu yapıp yapmamak sizin seçiminizdir. Aşırı hız yaparsanız ölürsünüz. Madalyonun diğer tarafındaysa böyle ölümcül bir şeye sizi teşvik edeni ve ne amaçla teşvik edildiğinizi sorgulamak kalıyor. Buyurun tabii, hakkınız. "Önce can güvenliği" lafını ağzımızda sakız gibi çevirebiliyorduk bile can kaybetmeye devam ediyoruz. Diğer taraftan mimari, tasarım, görsellik gibi alanlar bize daima gözden çıkarılabilir geliyor. Şehirlerimiz ne güvenli ne de güzel. Hiçbir hedefi tutturabilmiş değiliz kısacası.

Arabayla 1.250 kilometre yol katedip, gece saatlerinde İstanbul'a girerken de dikkatimi çekmişti. Ucuz kömür kokusu, şehri saran sis katmanı, insanın üstüne gelen bina yığınları… Şehrin girişine "Cehenneme Hoş Geldiniz" tabelası asmamalarının tek bir mantıklı açıklaması olabilir: en azından nereye vardığımızı bilmenin vereceği geçici ferahlığı da bertaraf etmek.

Mübalağa ettiğim düşünülebilir ama İstanbul'un, insanı distopyadan fırlamış manzaraların görkemi ve hışmıyla karşıladığı bir gerçek. Büyük, küçük fark etmiyor. Daha kötü olayların yaklaşmakta olduğunu anlamak için şehirlerimize (Arhavi dâhil.) şöyle bir dışarı-

Oya Başkaya

dan göz atmak yeterli. Neredeyse tamamı çok çirkin. Vizyonsuzluğun üst üste bocalanması, yegâne mimari düstur hâline gelmiş. Ya da "kısa zamanda azami sayıda müteahhiti zengin etmek" düsturu mu desek? Ve vizyonsuzluk sadece çirkin olmakla kalmıyor, öldürücü de. Bunu on binlerce insanını sellere, depremlere kurban vermiş bir toplumdan daha iyi kimse bilemez.

Maddi koşulların belirleyiciliği sugötürmez. Ama dönüp dolaşıp her meseleyi ekonomi çatısının altına itekleme tembelliğinden biraz uzaklaşmak gerek. Zenginlerin yaşadığı lüks rezidanslar, cafcaflı alışveriş merkezleri çok mu güzel sanki?

Fikirtepe'ye bakınca her şeyin gelir düzeyiyle ilgili olmadığı daha iyi anlaşılıyor. Bölgenin yeni hâli beyin yakan çirkinlikte ve bir o kadar yapmacık. Eski hâli hiç değilse "mış" gibi yapmıyordu. Mimari şaheser olmaktan çok uzaksa da bölgenin bir zamanlarki dokusu, şimdiki zevksizliğin yanında neredeyse ışıldıyor. Binalarımız yenileştikçe irileşiyor, kabalaşıyor, çirkinleşiyor. Bunda nüfus artışının etkisi tartışılmaz. Eskilerin o estetiğinden, nadideliğinden, inceliğinden eser yok artık. Peki, onca imkâna, teknolojiye, deneyime sahipken nasıl oluyor bu? Eskiler neden daha güzel?

Avustralyalı Mimar Elizabeth Farrelly, *Mutluluğun Sakıncaları* adlı kitabında bu soruyu şöyle cevaplamış:

"Eski şehirler güzelliklerini cehalet, yoksulluk, toplumsal durağanlık, malzeme sıkıntısı ve teknolojik yetersizlikler gibi kısıtlamalara borçludur."

Bu, demek oluyor ki imkânlarımız kısıtlı olduğunda daha fazlasını hesaba katmak, elimizdeki malzemeyi en verimli şekilde kullanmak, eserlerimize daha fazla kafa yormak durumunda kalıyoruz. Bu da daha güzel ürünlerin ortaya çıkmasına önayak oluyor.

Demek ki güzelliğin tek koşulu para, çirkinliğin tek sebebi de fakirler değil. Ama her nedense tam olarak öyleymiş gibi davranıyoruz. Sırf paramız var diye güzelliğin kitabını yazdığımızı, fakirliğinse kökünden kazınıp, üzeri betonlanınca görmezden gelinebilecek bir şey olduğunu sanıyoruz.

Fikirtepe'nin başına gelen de buydu. Peki, fakirliğe ne oldu? Hiçbir şey elbette, sadece yer değiştirdi. Anlaşılıyor ki fakirlik, nasıl göründüğüne kıyasla bir sorun bile değil.

Bir de "İyi çevrede yaşayanlar iyi şeyler yapar." iddiası var. Acaba iyi çevrede yaşayanlar gerçekten iyi şeyler mi yapar?

Kulağa hoş gelse de tam olarak öyle değil. Çevre güzelliği, insanı iyi şeyler yapmaya bir nebze yöneltebilse de bunun suç oranlarını azaltabileceğini söylemek zor. Farrelly, insanlara iyi evler vermekle karılarını dövmelerinin (ülkemizde suç sayıldığını söylemek zor olsa da!), uyuşturucu kullanmalarının önüne geçilemeyeceğini söylüyor.

Bir mimari eleştirmeni olmasam da bu konuda biraz daha iyimser olduğumu eklemem gerek. İyi çevre (mesela doğa) iyi şeyler yapmaya doğrudan teşvik etmeyebilir. Ama iyi şeyler hissettirdiği kesin ki bu da eylemlerin dolaylı olarak da olsa iyiye evrilme ihtimalini arttırıyor bana göre. "Avcıları ne yapacağız ablacığım?" diye sorabilirsiniz. Doğada belki de hepimizden daha fazla zaman geçirmele-

rine rağmen cinayet işliyorlar. Kabul ama bir zaman sonra vicdana gelip avcılıktan fotoğrafçılığa geçen pek çok kişinin olduğunu hatırlayalım.

İşin bir de çevre boyutu var. Bu noktada yazımın başına dönüp hepinizden, önce yeşillikler içindeki köyümü hayal etmenizi rica edeceğim. Sonra da İstanbul'un kuş bakışı görüntüsünü gözünüzde canlandırmaya çalışmanızı. Sizce hangisi daha çevre dostu?

Birçoğunuzun "yeşillikler içindeki köy"ü seçeceğinden eminim. İşin aslı tam tersi. İstanbul'a dönmeyi epey zorlaştırsa da köy yaşamı güzellemesi yapmaktan çekinmemin de önemli bir nedeni de bu.

Yeşiller içindeki evler herkesin hayalidir. Ama verdiği izlenimin aksine çevreci olduğu pek söylenemez. Kaynakların en kötü kullanıldığı, en çevre dostu olmayan, en müsrif habitatlar müstakil evlerin, lüks villaların bulunduğu banliyölerdir. Şehirlerde maliyetler kişiler arasında paylaşılırken müstakil evlerde bireysel maliyetler tavan yapar. Bu yapıların pek çoğu, bir zamanlar yaban hayatın bulunduğu ormanlık alanlara kurulmuştur. Az sayıda "imtiyazlı" insan için yollar, kanalizasyon, su, doğal gaz altyapıları inşa edilmiştir. Toplu taşıma olmadığı için araba ihtiyacı had safhadadır. Hatta kimi durumlarda araba sayısı, aildeki birey sayısını bulur. Araba çokluğu şehir giriş-çıkışlarında trafik sorununa yol açar. Vesaire, vesaire...

Yani gelecek hayalleri kurarken bir kez daha düşünmekte fayda var. Ya da bazı şeyleri sadece hayallerde bırakmalı. Çünkü her birimiz yeşiller içindeki iki katlı müstakil ev hayalimizi gerçekleştirmeye kalkarsak kimse için yaşanabilir bir dünya kalmayacak. Yeşil alanları daha fazla taciz etmeden, daha fazla yayılmadan hâlihazırda içinde yaşadığımız şehirleri daha yaşanabilir, sürdürülebilir hâle getirmeye odaklanmalıyız.

İyi ama demokrasi, bireysel özgürlükler? İstediğimiz yere istediğimiz binayı dikmek hakkımız değil mi?

Bu gezegendeki varlığımızı biraz olsun önemsiyorsak her şeyin üzerinde olmadığımızı er geç kabullenmeliyiz.

Hayır, efendim, değil. Soruyu Farrelly'nin kitabından esinle yanıtlayalım: Hayatta her isteğimizin gerçekleşmesinden çok daha önemli şeyler var. Sağ kalım gibi, doğa gibi, çocuklarımızın geleceği gibi... Yine de bütün sorumluluğu yeşiller içinde köyler inşa eden büyük büyük dede ve büyük ninelerimize yıkamayız. Kuracağımız yeni köylerden, yeni şehirlerden ölüler değil biz sorumluyuz. Kurmayacaklarımızdan da.

İş hayatta kalma gibi ciddi noktalara varınca demokrasi meselesi de çuvallıyor hâliyle. Farrelly, mimarlık yasalarının demokrasiye, insanların keyfi seçimlerine bırakılamayacağını söylüyor. Mimarlık, kişiler üstü bir alan olmak zorunda. Mimari kaideler, doğa yasalarının üstünlüğü ölçütüyle belirlenmeli. Evimizi nereye kurduğumuz, yollarımızı, gökdelenlerimizi, şehirlerimizi nereye inşa ettiğimiz doğrudan doğruya doğa hukukunun konusu olmalı.

Doğa yasalarının üstünlüğünün tartışılacak bir tarafı yok. Biz olmazsak Dünya'nın pek bir şey kaybetmeyeceği açık. Ama bu gezegendeki varlığımızı biraz olsun önemsiyorsak her şeyin üzerinde olmadığımızı er geç kabullenmeliyiz. Doğa yoksa, yaban yoksa insan da yok. (Olmasın da.)

Belki de her istediğimizi elde etme, sürekli tatmin olma ve mutlu hissetme çabamız geleceğimizi tehdit eden varoluşsal problemler yaratmaktan fazlasına sebep oluyordur. Belki de bizi hayatın hiç bilmediğimiz bambaşka boyutlarına karşı kör kılmak gibi çok daha korkutucu bir özelliği vardır. Sonu gelmeyen tıkınma, doldurulma, şişirilme hâlimize kıyasla daha nazik, daha renkli, daha heyecan verici bütün yaşama hâllerini saf dışı bırakıyordur. Kafa yormanın, düşünmenin, çalışmanın doyuruculuğundan; ödün vermenin, kolektif davranmanın inceliklerinden, zorluklarla donatılmış bütün zevklerinden mahrum bırakıyordur bizi. Belki de binalarımızın kaba, şehirlerimizin çirkin ve öldürücü olmasının en önemli nedenidir bütün bunlar. Arsızlık, başımıza gelen tüm kötülüklerin başıdır. Belki bir gün sade evlerde yaşamak bir erdem sayılır. Çöp yaratmamak başarı anlamına gelir. İnsanlara, hayvanlara, doğaya karşı duyarlı olmak bir saygınlık göstergesi hâlini alır. Kim bilir. Yeşillikler içindeki köylerimizi bırakıp İstanbul'a dönmenin de bir kıymeti vardır belki.

Merak etmeyin. Bilgili, duyarlı, mutlu insanların yaşadığı; güvenli, güzel, çevre dostu şehirlerle donatılmış bir dünya hayalini sadece ütopyalara değil öncelikle kendimize yakıştırabilirsek olacak bu iş. Yine mi iyimserlik ediyorum? Belki de iyimserlik etmemiz gerekiyordur.

Naile Dire

AKARYILDIZLARIN HARİKULADE FANTAZYASI

[Don Juan, bana bir esrar sar
çekip gideyim bu fantazyaya]

Wingardium Leviosa
beni batıla inandırın beni sihirli bir değneğe
değnek dönsün ve ben bir som altın
ben bir süpernova fezalarda patlayan
bundan fazlası olamam dönsün değnek
karbonlara karışıp kimsenin olmadığı
hem de kimsenin artık konuşmadığı
ve keçileri kaçırmadığım
geceleri, silahım olsa keşke diye diye
uyumadığım bir yer – ve sessizliğin taç yaprakları
uçan tavusların göğe çizdiği yol
her kazdığımda bulacağım bir hazine
bir Atlantis olayım denizlere gömülen

Moskofum bugün -Bovary'yim- sonra Rosa
rivayet olup akmak istiyorum rüyalara
pazenlerin üstüne fal taşlarımı sersem
bir büyü yapsam beni havaya uçuran
krizalitler dönüştüyor ben de akaryıldızlara
dönüşürüm artık duymayayım onları
Nimbus 2000, cadılar, buğulu küreler
böyle bir diyarın vatkalı ifritiyim
kanım efla akıyor eflatun ipeksi
ejderlere binince yatışıyor keçilerim
ben bir karamelayım pankeklerin üstünde
duymuyorum feleğin gürültülü dönüşünü
sudurlarda gizli bir el yazması söylüyor
iblis, insan olup aranızda gezindi
insan iblisti ve dayanamam onlara
fır dönüp rüzgârın raksı gibi aniden
bir fantazyanın hayaleti kesileyim
ışıyan hüzmelerin efsunlu rengiyle
ben simli dantela, insan dışında her şeyim

Mehmet Ali & Akşamsefası

Büşra Arslan

GÖLGELER

Bir gece, bir sokakta karşılaştım gölgenle. Tek başına ve kapkaranlık. Yanına yaklaşmadım başta. Peşime musallat olur diye korktuğumdan değil. Benim gittiğim yol, yol değil. Kaybolur diye korktum.

Biraz yaklaşsaydım da kaçmaz mıydı zaten? İnsanlar gibidir gölgeler, aynı yolda beraber yürürsünüz hep oysa asla kavuşamazsınız birbirinize, yan yana bile hep uzaksınızdır. İşte bir aksilik oldu. Çocukluğum tuttu dün gece, gölgene elimi uzattım.

"Değeceğini mi sanıyorsun bana?" dedi.

Kayıp gitti ellerimden. Ben yaklaştıkça o uzaklaşmak zorunda kaldı.

"Hep biraz çocuk kalmışsın," dedi sonra arkası dönük. Sessizleşti.

"Neler yapıyorsun?" dedim.

Kaldırımdaydı o sırada. Karanlık silüeti taşlara yayılmış, yüzünü tekrar bana dönmüştü. Birkaç sokak köpeği ve sarhoş geçti üstünden, umursamazca ayaklarının altında onu ezerek. Öfkelendim, üzerlerine saldırasım geldi onların. Sataşmak için ayağa kalkacaktım ki gölgen engel oldu:

"Sakın!" dedi, gülümsüyordu ilk kez. "Ben bir gölgeyim. Ezilsem ne olacak ki?"

Omuz silktim, hak veriyormuş gibi gülümsedim gölgene. Belki aptallık yahut çocukluk, derdin ama karanlığını bile kimsenin acıtmasına izin veremeyecek kadar sevmişim seni. İnanamadım kendime.

"Gel..." dedi, "... gezindiğim yerleri göstereyim sana."

İnsanlar gibidir gölgeler, aynı yolda beraber yürürsünüz hep oysa asla kavuşamazsınız birbirinize...

Kahramanlık girişimim karşısında mahcup olup bir şeyler yapmak istemişti gölgen muhakkak. Kabul ettim. İkimiz şehrin çıkmaz sokaklarında gezinirken hep bir mesafe kalmasına dikkat ettik aramızda. Önce bir sanat galerisinin karşısında durduk, gölgen hep gelirmiş buraya. Kapının ve camların kenarlarından sızıp içeriye girer, tabloların üzerinde saatlerce gezinirmiş. Sokakların kenarlarına yığılmış küçük masalarda yemek yiyen, gülüşen insanları izlermiş sonra. En sonunda da bir köprüye çıkardı beni. Canavarımsı, bembeyaz köpükleriyle sular akıyordu altımızdan. Gölgenin yalnızca benim görebildiğim gözlerine ay ışığı üşüşmüştü geceyi izlerken. İlk defa aranızda hiçbir fark kalmamıştı, sanki ete bürünüp tıpatıp sen olmuştu işte. Mutlu sonlanmayacak tüm o öteki heyecanlar gibi bir hezeyan baş göstermişti gövdemin hissedebildiğim her köşesinde. Tam gölgene de bunu söyleyecektim ki "Son bir yer daha var sana göstermek istediğim." dedi. Sustum. O da hiç konuşmaya başlamayayım diye bunu söylemiş gibiydi zaten.

Bir evin karşısında durduk beraber. Işıkları yanık, tüm öteki evler gibi sıradan bir evdi.

"Kimin evi burası?" diye sordum anlam veremeyerek.

"Bedenimin," dedi.

Eski dostum, senin evindi burası. Mutfağın sıcacık, turuncu ışığı altında oval masanın etrafına toplanmış bu aile de senin ailendi. Beraber yürüdüğünde herkesin dikkatini çekecek güzellikte, sarışın, buğday tenli, uzun boylu bir kadın; makyaj ve tüm o parıltılardan arındığındaysa sabahın ilk saatlerinde, hep başka bir yabancı. Karşınızdaysa kumral bukleleri minicik omuzlarına düşen, pespembe dudaklı, küçücük burunlu bir bebek. Tanıdığım bakışlarınla bakıyordun ikisine de. Konuşurken bir yandan gülümsüyordun hep. O gece de öteki gece de tüm gecelerde de onların yanında olacak, sıkılmasınlar diye onlara anlatacak bir şeyler bulacaksın hep. Bizim vaktimize sığdırmamızın mümkün olmadığı tüm sözcükleri sarf edebileceksin artık. Küçük kızın da büyüyünce senin gibi gülümseyecek.

"Şimdi..." dedi gölgen, "... sen de bir gölgesin."

"Evet..." dedim, "... başından beri ben de gölgeydim hiç olmayacakların kıyılarında sessizce, kimse fark etmezken gezinen."

Gitmeye hazırlanıyordu gölgen. Son kez seslendim:

Başak Duşanık

"İsmini ne koydular minik kızının?"

Duraksadı. Emin değilmiş gibi bir hâli vardı söylemeye.

"Senin ismini."

Bu birkaç saniye içinde yüz yıllık bir ömür yaşanıp sona erdi içimde. Oysa hiç belli etmedim. İsmi bile zorlukla hatırlanan eski bir tanıdıkla karşılaşınca edilen önemsiz bir muhabbetmiş gibi dinledim söylediğini durduğum yerde öylece.

"Son bir şey soracağım, sonra git istersen," dedim, "Madem bu kadar mutlu, sıcacık bir ailesi var ve her şeye sahip, sen neden şehrin kuytu köşelerinde, çıkmaz sokaklarında, pis kaldırımlarında sürükleniyorsun? Mutlu bir adamın gölgesi de mutlu olmaz mı?"

Mutlu bir adamın gölgesi de mutlu olmaz mı?

"Unutulamamış bir parça kalır herkesin içinde," dedi, "En karanlık gecelerde, tehlikenin göbeğinde, her kaldırım taşının altında, en yabancı suratlarda, kırık aynalarda bile aramaktan bir ömür vazgeçemeyeceği bir parça, kendine dahi itiraf edemese de. Üstelik hiçbir zaman da bulamayacağımızı biliriz onu, gölgelerin, benzerlerinin peşinden süzülürüz yine de ışıklar sönünce her gece."

Gidecek sandım sonra.

Aksine geri dönüp yaklaştı bana. Duraksayıp yüzüme baktı. Gölge olduğunu unutup sarıldı gövdeme. Ben de sımsıkı sarıldım ona son defa. Biliyorum, gölgeler ağlamaz ama ağladı işte. Biliyorum, gölgelere hiçbir zaman kavuşulmaz, onlara dokunulmaz asla. Olsun. Hiçbir şey demedik birbirimize.

İkimiz de hep biraz çocuk kalmışız galiba.

EREN CANER POLAT
BÜTÜN DÜNYA BİR SAHNEDİR
WILLIAM SHAKESPEARE
Mehmet Ali & Akşamsefası

KENDİM ELE ALDIM KENDİMİ,
YENİDEN İYİLEŞTİRDİM.
FRIEDRICH NIETZSCHE
Mehmet Ali & Akşamsefası

LEYLÂ ERBİL

Değişen ne var? Hiç. Bayağılıklar değişmiyor ama, yıllar yılı önünde tutuyor kişiyi. Yüzyıllardır tek ayak üstüne cezaya kaldırılmış bir öğrenci denli. İğrenç hatta. Değişen ne? Hiç. Gitgide içeri kaçıyorum ben. Ötekiler durmadan çoğalıyorlar. Ben de çoğalmak isterdim. Gerçekte tek başıma da değilim, KUŞ var işte. Bir düzen kurulu aramızda. Bana o bakıyor. Neyim olduğunu bilmiyorum. Odamdan çıkmıyor pek. Açıyorum pencereleri dilerse uçsun gitsin diye, hiç oralı olmuyor. Gidiyor kimi vakit, sonra gene geliyor dönüp. Yatağımın başucundaki masa üstüne bir iki lokma bırakıyor. O olmasa kim bilir ben de karışır mıydım ötekilere, o terse doğru akan çoğula? Sanmam.

Leylâ Erbil, *Hallaç*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 3-4

TOMRİS UYAR

21 Aralık

Bu sabah, bembeyaz, karla örtülü bir dünyaya açtık gözlerimizi. İçimde anlatılmaz bir hafiflik.
Kar, bütün pislikleri örtüyor, atılması güç gelen adımları, zorlu girişimleri durduruyor, önlüyor. Ama buğdayı kalın örtüsünün altında nasıl besleyip koruyup başak edip fışkırtıyorsa bahar geldiğinde, özümüzdeki savaşkanlığı, atılım gücünü de öyle gözetiyor işte.
Gece otobüsüyle Ankara'ya gidecektim. Seferler kalkmış. Mitingler tavsar artık, yollar kapanır, üşengeçlik bastırır. Gelgelelim boşuna bu çabası karın. Yarın gece, "şeb-i yelda", en uzun gece yani. Öbür gün, günler uzamaya başlayacak.

Gündökümü: Bir Uyumsuzun Notları - I, Tomris Uyar, Yapı Kredi Yayınları, e-kitap